

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
JURIDISKĀ FAKULTĀTE
Valststiesību zinātņu katedra

Diplomdarbs

**Valsts un reliģisko organizāciju attiecību
modelis un
tā īstenošana Latvijas Republikā**

Saņemts
Valststiesību zinātņu katedrā
200__g. ____.

Sekretāra(-es) paraksts

Dienas nodaļas
10. semestra studente
Jekaterina Macuka
Jur P 010093

Zinātniskais vadītājs
Dr.iur., asoc. prof. Ringolds Balodis

Rīga, 2006

Satura radītājs

Ievads.....	3.lpp.
1.nodaļa. Valsts un reliģisko organizāciju attiecību veidošanas modeļi	5.lpp.
1.1. Vispārējs ieskats valsts un reliģisko organizāciju attiecību veidošanā	5.lpp.
1.2. Valsts un reliģisko organizāciju attiecību modeļu klasifikācija	8.lpp.
2.nodaļa. Latvijas Republikas un reliģisko organizāciju attiecību administratīvi tiesiskais aspekts	18.lpp.
2.1. Reģistrācijas procesa reglamentējums.....	18.lpp.
2.2. Atsevišķu reliģisko organizāciju darbības reglamentējums	25.lpp.
2.3. Valsts un reliģisko organizāciju attiecību īstenošana.....	29.lpp.
3.nodaļa. Latvijas Republikas un reliģisko organizāciju attiecību konstitucionāli tiesiskais aspekts	34.lpp.
3.1. Satversmē nostiprinātie principi	34.lpp.
3.2. Valsts un reliģisko organizāciju attiecību atdalītības modeļa noteikšanas pazīmes	37.lpp.
3.3. Baznīcas atdalītības no valsts principa īstenošana praksē	40.lpp.
Kopsavilkums	44.lpp.
Anotācijas	48.lpp.
Izmantotās literatūras un juridisko aktu saraksts.....	50.lpp.

Ievads

Reliģiskā organizācija ir daudzveidīga sociālā parādība, kura aptver visdažādākos veidojumus: sākot ar varenām hierarhiski organizētām struktūrām ar savām tiesību sistēmām, kas savā ietekmē var pārspēt pat dažas valstis vai arī būt par valsti, piemēram, Vatikāns, un beidzot ar pavisam mazām draudzēm, kuru reliģiskā aktivitāte ir nenozīmīga un nesniedzas ārpus vienas ģimenes vai mazskaitlīgas grupas rāmjiem.

Reliģiskās organizācijas ieņem diezgan nozīmīgu vietu sabiedrības dzīvē kopumā un katra atsevišķa indivīda dzīvē. Reliģisko organizāciju darbība nav saistīta tikai ar noteiktā kulta piekopišanu, reliģiskās organizācijas darbojas sociālajā, izglītības un kultūras jomā, to darbības veidus nav iespējams nospraust vienā noteiktā sabiedrības dzīves sfērā. Līdz ar to reliģisko organizāciju ietekme uz pašreizējās sabiedrības uzbūvi, uzskatiem un uzvedību ir ļoti liela. Tādējādi valsts, realizējot savu varu, nevar neņemt vērā reliģisko organizāciju viedokli, skaidrojumu un nostāju noteiktās situācijās un jautājumos. Turklāt tiesiskajam regulējumam valsts un reliģisko organizāciju attiecību jomā jābūt veidotam tā, lai nodrošinātu starptautiskajos tiesību aktos noteiktās indivīda reliģijas brīvības tiesības.

Sabiedrības elementu regulārā mijiedarbība prasa zināmu regulāciju, kas sakārto to savstarpējās attiecības, risina konfliktus un paredz sankcijas par noteikto normu pārkāpšanu. Nozīmīga loma šajā regulēšanas procesā ir arī valsts tiesiskajam regulējumam. Pēdējā laikā Latvijas Republikas varas pārstāvju darbības liecina par nostāju sakārtot valsts un reliģisko organizāciju attiecības reglamentējošās normas. Ir vērojama tendence normatīvi noregulēt praksē īstenotās valsts un reliģisko organizāciju attiecības.

Normatīvā regulējuma nepieciešamība izskaidrojama ar neviennozīmīgu Latvijas Republikas praksi valsts un reliģisko organizāciju attiecību jomā. Gramatiski tulkojot Latvijas Republikas Satversmē nostiprināto baznīcas atdalītības no valsts principu, var domāt, ka valstī ir īstenots valsts un reliģisko organizāciju attiecību atdalītības modelis. Tomēr, aplūkojot Latvijas Republikas un reliģisko organizāciju praksē īstenotas attiecības un salīdzinot tās ar valsts un reliģisko organizāciju attiecību modeļu klasifikāciju un citu valstu pieredzi, var secināt, ka Latvijas Republikā īstenotais modelis krietni atšķiras no valsts un reliģisko organizāciju attiecību atdalītības modeļa.

Līdz ar to ir nepieciešams noskaidrot vai Satversmē nostiprinātais valsts un reliģisko organizāciju atdalītības modelis atbilst praksē īstenotajam modelim. Tiks izvērtēta iespēja papildināt normatīvo bāzi minētā jautājuma noskaidrošanai un valstī īstenotā valsts un reliģisko organizāciju attiecību modeļa normatīvai nostiprināšanai.

Pirmajā darba nodaļā tiks apskatīts, vai pastāv noteiktie priekšraksti, uz kuriem balstoties, valstij jāveido attiecības ar reliģiskajām organizācijām. Tiks apskatīta valsts un reliģisko organizāciju attiecību iespējamā īstenošana, to īpatnības, atšķirības, priekšnoteikumi un pamatprincipi, ņemot par pamatu zinātnieku atziņas un ārvalsts praksi. Analizējot valsts un reliģisko organizāciju attiecību īstenošanu, tiks izvirzīta valsts un reliģisko organizāciju attiecību modeļu klasifikācija.

Valstī pastāvošais modelis var būt nosakāms pēc normatīvajos aktos nostiprinātā reliģisko organizāciju darbības reglamentējuma, reliģisko organizāciju tiesību apjoma, tiesībspējas un rīcībspējas iegūšanas noteikumiem, privilēģiju klāsta, reliģiskajām organizācijām uzlikto pienākumu apjoma u.c. Lielā mērā valsts un reliģisko organizāciju attiecību modelis ir atkarīgs no valsts tradīcijām, vēsturiskās attīstības, noteiktās reliģijas izplatības un ietekmes valsts teritorijā. Lai noteiktu pie kura no klasificētajiem modeļiem var attiecināt Latvijas Republikas un reliģisko organizāciju attiecības, darba otrajā un trešajā nodaļā tiks apskatītas valsts un reliģisko organizāciju attiecības no administratīvi tiesiskā un konstitucionāli tiesiskā aspekta.

Analizējot valsts un reliģisko organizāciju attiecības no administratīvi tiesiskā aspekta, tiks apskatīts kā praksē tiek īstenotas valsts un reliģisko organizāciju attiecības, salīdzinot Latvijas Republikā īstenotas attiecības ar Eiropas Savienības valstu praksi. Savukārt analizējot valsts un reliģisko organizāciju attiecības no konstitucionāli tiesiskā aspekta, tiks apskatīti Satversmē nostiprinātie valsts un reliģisko organizāciju attiecību principi, kā arī izvirzītas valsts un reliģisko organizāciju attiecību atdalītības modelim raksturīgās pazīmes. Vadoties no izvirzītajām pazīmēm tiks vērtēts vai Latvijas Republikā īstenoto modeli, var raksturot kā valsts un reliģisko organizāciju attiecību atdalītības modeli.

Līdztekus darbā tiks skatīti problemātiskie jautājumi, kas rodas skaidra normatīvā regulējuma valsts un reliģisko organizāciju attiecību jomā trūkuma dēļ.

Tiks sniegti priekšlikumi Latvijas Republikas normatīvās bāzes uzlabošanai valsts un reliģisko organizāciju attiecību jomā, ņemot vērā valstī īstenoto valsts un reliģisko organizāciju attiecību modeli.

1.nodaļa

Valsts un reliģisko organizāciju attiecību veidošanas modeļi

1.1. Vispārējs ieskats valsts un reliģisko organizāciju attiecību veidošanā

Katras demokrātiskas valsts pamatnostādne ir cilvēktiesību ievērošana un nodrošināšana. Valsts uzbūve un darbības reglamentējums tiek īstenoti tā, lai ievērotu iedzīvotāju pilsoniskās un politiskās tiesības. Pilsoniskās un politiskās tiesības ir citu tiesību funkcionēšanas priekšnoteikums, tās veido demokrātijas organizatorisko pamatu un pastāv kā vērtība, uz kuras pamata varai sevi jāierobežo un uz kuru tai jāorientējas. Ar terminu „pilsoniskās tiesības” apzīmē tiesības, kas piemīt ikvienam cilvēkam un bez kurām dzīve mūsdienu sabiedrībā nebūtu iespējama¹. Pie šīm tiesībām pieder arī reliģijas brīvība. Reliģijas brīvība ir cilvēka „dabiskas” tiesības, kas pieder cilvēkam no dzimšanas un nav atņemamas. Šīs tiesības atspoguļo personas iekšējo gribu, pasaules uztveri, vairāk skar personas sevis izzināšanu, dzīves, esamības eksistenci un pamatojumu. Virkne starptautisko tiesību aktu norāda valstīm uz šo tiesību esības obligātumu. Vairāki starptautisko tiesību akti² nosaka: „katram cilvēkam ir tiesības uz reliģijas brīvību”, „brīvību pieņemt reliģiju vai pārliecību pēc savas izvēles un brīvību nodoties savai reliģijai un pārliecībai tiklab vienatnē, kā arī kopā ar citiem publiski vai nošķirti piekopjot kultu, izpildot reliģiskas vai rituālas ceremonijas un sludinot mācību”, precizējot, ka „nevienu nedrīkst pakļaut piespiešanai, kas mazinātu viņa reliģijas vai pārliecības brīvību vai brīvību pieņemt reliģiju vai pārliecību pēc savas izvēles”. Kā norāda Eiropas Cilvēktiesību tiesa, reliģijas brīvība, kas tiek aizsargāta saskaņā ar Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 9.panta noteikumiem, ir viena no demokrātiskas sabiedrības pamatnostādnēm minētās konvencijas uztverē³.

Vispārējās cilvēktiesību deklarācijas⁴ un Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas⁵ tēzes attiecībā uz reliģijas un pārliecības brīvību tiek konkretizētas Starptautiskā pakta par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām 18.pantā⁶, proti, katram cilvēkam ir tiesības uz domu, apziņas un reliģijas brīvību. Šīs tiesības ietver reliģijas un pārliecības brīvību, brīvību pieņemt reliģiju vai pārliecību pēc savas izvēles un brīvību

¹ Pleps J., Pastars E., Plakane I. Konstitucionālās tiesības. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2004., 668.-669.lpp.

² Piemēram, Vispārējās cilvēktiesību deklarācijas 18.pants, Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 9.pants.

³ ECT 1995.gada 13.jūlija spriedums lietā Otto – Preminger – Institut v. Austria <http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=2&portal=hbkm&action=html&highlight=Otto-preminger-institut&sessionid=6317555&skin=hudoc-en> (accessed 2006. 10.april)

⁴ Vispārējā cilvēktiesību deklarācija <http://www.humanrights.lv/doc/vispaar/vispcd.htm> (aplūkots 2006. 10.aprīlī)

⁵ Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 9.panta otrā daļa: LR starptautiskais līgums. *Latvijas Vēstnesis*, 1997. 13.jūnijs, Nr.143/144.

⁶ Starptautiskais pakts par pilsoņu un politiskajām tiesībām: LR starptautiskais līgums. *Latvijas Vēstnesis*, 2003. 23.aprīlis, nr.61

nodoties savai reliģijai un pārliecībai tiklab vienatnē, kā arī kopā ar citiem, publiski vai nošķirti, piekopjot kultu, izpildot reliģiskas un rituālas ceremonijas un sludinot mācību. Nevienu nedrīkst pakļaut piespiešanai, kas mazinātu viņa reliģijas vai pārliecības brīvību vai brīvību pieņemt reliģiju vai pārliecību pēc savas izvēles¹. Turklāt starptautiskie tiesību akti ne tikai ietver obligātās prasības nodrošināt reliģijas brīvības tiesības, bet arī pasargā indivīdus no iespējamās diskriminācijas viņu reliģiskās pārliecības dēļ². Valstij, īstenojot savas varas funkcijas, jāņem vērā reliģijas brīvības tiesības. Personas reliģijas brīvības tiesības izpaužas divos aspektos: pirmais aspekts ir cilvēka iekšējās jūtas, domas, apziņa, tā skar personas iekšējo reliģijas uztveri, pie tās ir attiecināmas tiesības pievērsties noteiktajai reliģijai, ticēt noteiktām dogmām, uzskatīt tās par patiesām un pareizām, mainīt savu reliģisko pārliecību vai nepiekrīst nevienai reliģiskajai mācībai, tā „brīvība ietver sevī tiesības pievērsties reliģijai vai nē un tiesības izpildīt tās priekšrakstus vai nē”³. Šīs tiesības ir absolūtas, tās nav iespējams ierobežot. Pat ja valsts ideoloģija pilnībā noliedz jebkādas reliģijas eksistenci (kā tas bija komunistiskā režīma valstīs), tā nevar ietekmēt vai ierobežot cilvēka prātu un iekšējo apziņu. Otrais reliģijas brīvības tiesību aspekts ir savas iekšējās apziņas ārējā izpaušana, kas ir noteiktu ceremoniju un kulta piekopšana, publiskie pasākumi, savas ticības dogmu izplatīšana. Šīs personas tiesības valsts var ierobežot, nosakot aizliegumus veikt noteiktās darbības un paredzot sankcijas par priekšrakstu nepildīšanu. Valsts var regulēt tikai reliģijas ārējo izpausmi, turklāt izpausmes regulējumam jāatbilst noteiktiem priekšnoteikumiem⁴. Starptautiskie tiesību akti aizsargā ne tikai personas iekšējās pārliecības brīvību, bet arī tiesības paust savu pārliecību uz āru. Valsts nevar patvaļīgi ierobežot personas tiesības sludināt savu reliģiju. Pat ja vairākums sabiedrības atbalsta šādu ierobežojumu, minoritāras grupas tiesības nevar būt aizskartas. Valstij jāievēro samērīguma, tiesiskās paļāvības un cilvēktiesību ievērošanas principi. Brīvību nodoties savai ticībai vai pārliecībai var ierobežot tikai likumā paredzētajā kārtībā un tiktāl, cik tas ir nepieciešams demokrātiskajā sabiedrībā, lai nodrošinātu sabiedrisko drošību, sabiedrisko kārtību, sabiedrības veselību vai tikumību, vai aizsargātu citu cilvēku tiesības un brīvības⁵. Iespēja ierobežot brīvību paust savu reliģisko pārliecību pastāv tādā demokrātiskā sabiedrībā, kur vienlaicīgi eksistē vairākas reliģijas, lai

¹ Starptautiskais pakts par pilsoņu un politiskajām tiesībām: LR starptautiskais līgums. *Latvijas Vēstnesis*, 2003. 23.aprīlis, nr.61

² Deklarācija par jebkuras neiecietības un diskriminācijas, kas balstās uz reliģiju vai pārliecību, izskaušanu. *Права человека. Сборник международных договоров. Том I (часть первая)*. Универсальные договоры, Организация Объединенных Наций. – Нью Йорк и Женева, 1994 – С. 137-141

³ ECT 1999.gada 18.februāra spriedums lietā *Buscarini and others v. San Marino* <http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=1&portal=hbk&action=html&source=tkp&highlight=buscarini&sessionid=6317555&skin=hudoc-en> (accessed 2006. 10.april)

⁴ Durham C. *Perspectives on religious liberty: a Comparative Framework*. Gram.: *Religious Human rights in Global Perspective. Legal Perspectives*. The Hague/Boston/London: Martinus Nijhoff Publishers, 1996, p.29.

⁵ Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 9.panta otrā daļa: LR starptautiskais līgums. *Latvijas Vēstnesis*, 1997. 13.jūnijs, Nr.143/144

saskaņotu dažādu grupu intereses un nodrošinātu cienīgu attieksmi pret dažādu personu ticību¹. Tomēr arī īstenojot minēto mērķi valstij jāņem vērā samērīguma princips, kā arī jāizvērtē, vai sagaidāmo rezultātu nav iespējams sasniegt, neierobežojot cilvēka tiesības. Tādējādi valstij, nosakot reglamentējuma jomas, kas saistītas ar reliģijas brīvības tiesībām, jābūt tolerantai un jāizstrādā reglamentējums, kas nevarētu aizskart nevienas valstī eksistējošas grupas reliģijas brīvības tiesības.

Personai garantētā reliģijas brīvība, var tikt īstenota ne tikai individuāli, bet arī indivīdiem apvienojoties. Tādā veidā rodas reliģiskās organizācijas – indivīdu kopums, kas piekopj vienu un to pašu mācību, rituālus un ceremonijas. Reliģiskajai organizācijai piemīt tās pašas reliģijas brīvības tiesības, kā indivīdam, proti, brīvība nodoties savai reliģijai un pārliecībai kopā ar citiem, publiski vai nošķirti piekopjot kultu, izpildot reliģiskas vai rituālas ceremonijas un sludinot mācību. Tādējādi reliģiskā organizācija ticīgo personu vārdā var īstenot Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 9.pantā indivīdam garantētas tiesības².

Kā organizētai varas un darbības struktūrai valstij piemīt funkcija garantēt bezpretrunu un droši sakārtotu cilvēku kopdzīvi, it sevišķi garantēt sabiedrisko mieru un tiesisko drošību. Lai varētu izpildīt kārtību un mieru nodibinošo funkciju, valstisko lomu izpildītājiem jāpiešķir „valsts vara”: ar pilnvaru (viņu kompetences ietvaros) saistoši regulēt izturēšanos šajā kopībā un ar varas līdzekļiem panākt noteikto izturēšanos, ārkārtējā gadījumā pielietojot fizisku varu³. Ar tiesību normu palīdzību valsts koordinē un organizē sabiedrības dzīvi valsts iekšienē. Ja valsts iekšienē notiek kādi procesi, tiek veidotas attiecības, tiek garantētas noteiktās tiesības, tad visām šīm darbībām jābūt regulētām un jāpastāv noteiktajai kārtībai, kā minētās darbības tiek īstenotas Valsts ar tiesību normu palīdzību reglamentē vairākas indivīda dzīves jomas. Joma, kas skar indivīda reliģijas brīvības tiesības, nav izņēmums. Parasti tiek reglamentēta tieši reliģisko organizāciju, kā indivīdu, kuriem ir vienādi uzskati, mērķi un tieksmes, kopības darbība. Tomēr, reglamentējot reliģisko organizāciju darbību, valstij jāievēro starptautiskajos normatīvajos aktos noteiktās prasības nodrošināt reliģijas brīvības tiesības, kā arī jāņem vērā cilvēktiesību ievērošanas priekšnoteikumi. Līdz ar to pastāv arī noteikumi, kuri nevar būt pārkāpti, veidojot attiecības, saistītas ar indivīdu reliģijas brīvības tiesību īstenošanu.

¹ ECT 1993.gada 23.maija spriedums lietā Kokkinakis v. Greece
<http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=1&portal=hbkm&action=prof&source=tkp&highlight=Kokkinakis&sessionid=6317555&skin=hudoc-en> (accessed 2006. 10.april)

² ECT 2000.gada 27.jūnija spriedums lietā Ch'are Shalom Ve Tsedek v. France
<http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=1&portal=hbkm&action=html&highlight=Ch%u2019are%20%7C%20Shalom%20%7C%20Ve%20%7C%20Tsedek&sessionid=6317555&skin=hudoc-en> (accessed 2006. 10.april)

³ Cipliuss R. Vispārēja mācība par valsti. Rīga: Izdevniecība AGB, 1998, 40.lpp.

Ja starptautiskie tiesību akti nepārprotami nosaka valsts pienākumu nodrošināt personu reliģijas brīvības tiesības, tad norādījuma par kārtību, kādā tas ir īstenojams nav. Līdz ar to katrā valstī veidojās savs modelis un uzskats par to, kādā veidā jābūt organizētām valsts un reliģisko organizāciju attiecībām. Praktiski katra valsts pati veido savu modeli. Tomēr demokrātiskām valstīm, veidojot savu attiecību modeli, jāievēro kopēji un obligāti priekšraksti. Demokrātiskās valsts un reliģisko organizāciju attiecību modelim jābūt veidotam tā, lai tiktu nodrošinātas personu reliģijas brīvības tiesības (gan vairākuma pārliecība, gan minoritāru grupu pārliecība), personas netiktu diskriminētas savas reliģiskās pārliecības dēļ, tiktu nodalīta valsts un reliģisko organizāciju institūciju darbības joma un kompetence, it īpaši valsts iejaukšanās robežas reliģisko organizāciju iekšējā darbībā, nebūtu pieļauta valsts iejaukšanās reliģisko organizāciju reliģiskajā darbībā, izveidotais modelis atbilstu valsts vēsturiskajam attīstības garam un tradīcijām. Valstis ar citu politisko režīmu bieži vien neievēro visas augstāk izvirzītās prasības. Tas parasti ir saistīts ar valsts proklamēto ideoloģiju (reliģijas kā tādas neatzīšana) vai valsts izveidošanas vēsturi un eksistences priekšnoteikumiem (piemēram, islāma valstis, kur valsts pastāv balstoties uz noteiktās reliģijas noteikumiem).

Kaut gan katra valsts veido attiecības ar reliģiskajām organizācijām neatkarīgi no citām un balstoties tieši uz šīs valsts tradīcijām, vairāku valstu reliģisko organizāciju un valsts attiecības modeli kopumā sakrīt, un tos iespējams klasificēt, balstoties uz reliģisko organizāciju darbības priekšrakstiem.

1.2. Valsts un reliģisko organizāciju attiecību modeļu klasifikācija

Bieži vien normatīvajos aktos ir noteikts valsts un reliģisko organizāciju attiecību modelis, minētais liek pamatu valsts tipam, atkarībā no valsts un reliģisko organizāciju attiecību veida. Bieži vien valsts tipi sakrīt ar valsts un reliģisko organizāciju attiecību veidošanas modeļiem. Zinātnieki izsaka dažādus viedokļus attiecībā uz valstu tipoloģiju.

Tā A.Freijs piedāvā šādu iedalījumu:

1. valsts un baznīcas apvienība:
  - 1.1. baznīcas valsts;
  - 1.2. valsts baznīca.
2. valsts un baznīcas nošķiršana:
  - 2.1. nepilnīgais nošķiršanas veids;

2.2. pilnīgais nošķiršanas veids.¹

Emorijas Universitātes profesors Dž. Van de Vivers (*Johan D. van der Vyver*) balstoties uz konstitucionālo aspektu, runā par četru grupu valstīm:

- grupa, kas balstās uz reliģijas un tiesību atdalītību;
- grupa, kas balstās uz reliģijas un tiesību vienību;
- grupa, kas balstās uz savstarpējās palīdzības principu;
- grupa, kas balstās uz suverenitātes sfēru doktrīnas.²

Viens no pirmā Apvienoto Nāciju Organizācijai sagatavotā pētījuma autoriem par reliģijas brīvības situāciju 1960.gadā - A.Krišnasvami (*A. Krishnaswami*) no juridiskā viedokļa izdalīja:

- valstis, kurās ir oficiālā baznīca vai valsts reliģija;
- valstis, kurās no valsts puses tiek atzītas vairākas reliģijas;
- valstis, kurās reliģija no valsts ir atdalīta.³

Latvijas Universitātes asociētais profesors R.Balodis dala visas valstis piecos tipos:

- baznīcas valstis jeb „mūsdienu baznīcas” valstis, kur pastāv reliģijas diktāts un valsts sevi identificē ar kādu konkrēto reliģiju;
- baznīcas un valsts daļējā nošķiršana, kur var būt deklarēta valsts un baznīcas nošķirtība, taču reālajā dzīvē valsts nav šķirta no baznīcas;
- baznīcas un valsts pilnīga nošķiršana, kur pastāv strikta robeža starp valsti un baznīcu, un valsts neidentificē sevi ne ar vienu reliģiju;
- valsts baznīcas pastāvēšana, kur ir proklamēta valsts reliģija vai noteikta valsts baznīca;
- baznīcas izslēdzošās valstis.⁴

Trijeras Universitātes profesors G.Robers (*G.Robbers*), apskatot Eiropas Savienības tiesiskajā laukā esošās valstis, izdala trīs veidu valsts un reliģisko organizāciju attiecību tiesiskos pamatmodeļus. Pirmais raksturojas ar valsts baznīcas⁵ pastāvēšanu (Anglijā, Dānijā un Grieķijā, Zviedrijā un Somijā). Otrais modelis balstās atdalītībā (Francijā (izņemot trīs austrumu departamentus) un Nīderlandē). Trešajā modelī, pamatojoties uz vispārējo

¹ Freijs A. Par svēto un labo. Rīga: Valtera un Rapas a/s apgāds, 1936, 76.lpp. Citēts pēc Balodis R. Valsts un Baznīca. Rīga: Nordik, 2000, 68.lpp.

² Van der Vyver J. Introduction. Gram.: *Religious Human rights in Global Perspective. Legal Perspectives*. The Hague/Boston/London: Martinus Nijhoff Publishers, 1996, p.XX.

³ Krishnaswami A. Study of Discrimination in the Matter of Religious Rights and Practice. Religion and Human Rights: Basic documents.- New York: Center for the Study of Human Rights; Columbia University, 1998, p.39. Citēts pēc Подопратора Р.А. Государство и религиозные организации (административно-правовые вопросы). Алматы: Издательский дом «Аркаим», 2002, с. 81.

⁴ Balodis R. Valsts un baznīca. Rīga: Nordik, 2000, 71.lpp.

⁵ Valstis, kurās ir proklamēta valsts reliģija vai noteikta valsts baznīca (šajā gadījumā – viena reliģiskā organizācija vai tādu kopums)

atdalītības principu, vienlaicīgi tiek atzīti daudzi kopējie uzdevumi, kuru risināšana prasa ciešu valsts un reliģisko organizāciju sadarbību (Beļģijā, Spānijā un Itālijā, Austrijā un Portugālē)¹.

Tiesību augstskolas „Edilet” profesors R.Podoprigora, izvērtējot dažādas valstu tipoloģijas, kā veiksmīgāko nosaka šādu:

- reliģiskās valstis;
- valstis ar valsts reliģiju (baznīcu);
- valstis, kas savā attieksmē pret reliģiskajām organizācijām balstās uz neitralitāti;
- valstis, kurās pastāv valsts un reliģisko organizāciju atdalītība no valsts².

Savukārt Brigham Janga Universitātes profesors K.Durams (*C.Durham*) piedāvā astoņus reliģiski valstiskus režīmus (modeļus):

- absolūta teokrātija;
- valsts baznīca;
- atzīta baznīca (*Endorsed Churches*);
- kooperatoru modelis;
- noregulētais modelis (*Accommodationist Regimes*);
- nošķiršanas modelis;
- „netīšā nejutīguma” modelis (*Inadversent Insensitivity*);
- naidīgums un neslēpta vajāšana.³

Apkopojot minēto autoru piedāvātos modeļus, var izdalīt trīs pamatprincipus, pēc kuriem tiek veidotas valsts un reliģisko organizāciju attiecības:

1. Valsts un reliģisko organizāciju vienotība;
2. Valsts un reliģisko organizāciju sadarbība;
3. Valsts un reliģisko organizāciju atdalītība.

Valsts un reliģisko organizāciju vienotības princips norāda uz valsts un reliģisko organizāciju vienotību. Reliģisko organizāciju institūcijas tiek identificētas kā valsts institūcijas. Minētā principa īstenošana var izpausties kā pilnīga valsts un baznīcas vienotība, kad valsts likumi ir balstīti uz noteiktās reliģijas dogmām, un kolīziju gadījumā tiek piemēroti reliģijas mācības principi. Vai arī minētā principa ietvaros noteiktajai reliģijai tiek iedalīts sevišķs statuss, valsts statuss. Noteiktajai reliģijai ir ekskluzīvas tiesības ietekmēt valsts pārvaldi, bet valsts institūcijām ir tiesības iejaukties reliģiskās organizācijas iekšējās lietās.

---

¹ Robbers G. State and Church in the European Union. Gram.: *State and Church in the European Union*.

Robbers G. (ed.) Baden-Baden: Nomos Verl.-Ges., 1996, p. 324.

² Подопригора Р.А. Государство и религиозные организации (административно-правовые вопросы). Алматы: Издательский дом «Аркаим», 2002, с. 89.

³ Durham C. Perspectives on Religious Liberty: A Comparative Framework. Gram.: Jackson V. C., Tushanet M. *Comparative Constitutional Law*. New York: Foundation Press, 1999, p.1156-1166.

Balstoties uz valsts un reliģisko organizāciju vienotības principu tiek veidoti valsts un reliģisko organizāciju attiecību modeli, un proti, reliģiskās valsts modelis un valsts baznīcas modelis.

Reliģiskās valstis ir pārsvarā islama valstis, kur pati valsts uzbūve un darbības pamatprincipi ir balstīti uz reliģiskajām normām. Tā Pakistānas konstitūcijā ir norādīts, ka Allahs, kuram ir vara pār Visumu, varu par Pakistānas valsti ir nodevis Pakistānas iedzīvotājiem¹. Šajās valstīs reliģisko organizāciju institūcijas ir arī valsts varas izpildinstitūcijas un lēmumi tiek pieņemti, balstoties uz reliģiskajām normām, kas vienlaicīgi ir arī tiesību normas. Personu reliģiskajai pārliecībai ir liela nozīme islama valstīs, vairāku islama valstu konstitūcijās ir noteikts, ka valsts galvai, kā arī citām valsts amatpersonām, jābūt musulmaņiem². Mūsdienās šādu valstu skaits ir minimāls (piemēram, Irāna, Saūda Arābija). Šāda valsts uzbūve tiek raksturota kā pilnīga valsts un baznīcas pozitīva identificēšanās, kas izslēdz citu reliģiju pastāvēšanu.

Valstīs ar valsts reliģiju (baznīcu) dominē viena baznīca. Pie šādām valstīm pieder Lielbritānija, Somija, Grieķija, Dānija un Norvēģija. Noteiktās baznīcas īpatnējs statuss tiek nostiprināts valsts konstitūcijā vai citos normatīvajos aktos. Piemēram, Grieķijas konstitūcijas 3.pantā ir noteikts, ka Grieķijā valdošā ir Austrum – Pareizticīgā Kristus baznīca. Valsts baznīca ir atkarīgā no valsts, tiek samazināta baznīcas autonomijas pakāpe. Baznīcas institūcijas ir kā daļa no valsts institūcijām, līdz ar to tām bieži jāpakļaujas valsts ietekmei. Valsts ar normatīvo aktu palīdzību var regulēt baznīcas iekšējās uzbūves jautājumus, tādējādi valsts likumdevēja vara kļūst arī par baznīcas likumdevēja varu, regulējot baznīcas iekšējo darbību. Tas izpaužas valsts varai piešķirot tiesības nozīmēt baznīcas garīgo personālu, atzīstot baznīcas kalpotājus par valsts amatpersonām. Baznīcu tiesības ir daļa no valsts tiesībām. Tajā pašā laikā šīs baznīcas saņem tiešo normatīvajos aktos paredzēto finansējumu no valsts, baznīcas finansējums ir daļa no valsts budžeta. Valsts iedzīvotāji pat maksā „baznīcas nodokli” (piemēram, Dānijā un Somijā). Šādās valstīs ļoti bieži valsts galva ir arī baznīcas galva (piemēram, Lielbritānijā valsts karaliene vienlaicīgi ir arī baznīcas galva). Baznīcām pat var būt piešķirtas tiesības lemt par citu reliģisko organizāciju darbību valsts teritorijā (tādas tiesības piešķirtas Pareizticīgajai baznīcai Grieķijā). Attiecībā uz pēdējo aspektu, jāatzīmē, ka Eiropas Cilvēktiesību tiesa uzskata šādu lemšanas tiesību piešķiršanu par citu organizāciju darbību, kā arī baznīcas iejaukšanas lēmuma pieņemšanas procesā par citas reliģiskās organizācijas darbību par Cilvēktiesību un pamatbrīvību konvencijas 9.panta

---

¹ Van der Vyver J. Introduction. Gram.: *Religious Human rights in Global Perspective. Legal Perspectives*. The Hague/Boston/London: Martinus Nijhoff Publishers, 1996, p.XXXI

² Ibid., p.XXXIV

pārkāpumu¹. Papildus minētajam aprakstītajā modelī baznīcas var veikt dažas valsts funkcijas (piemēram, laulības reģistrācija), turklāt tam ir nodrošinātas brīvās iespējas pasniegt ticības mācību izglītības iestādēs. Tomēr šādi priekšnoteikumi ir raksturīgi arī citiem modeļiem. Pastāvot vienādam valsts un reliģisko organizāciju attiecību veidošanas modelim, daži aspekti, tiesības un to realizācijas iespējas var atšķirties. Atšķirības ir atkarīgas no valsts vēsturiskās attīstības. Kaut gan kādai no baznīcām ir piešķirts valsts baznīcas statuss, tomēr pastāv vismaz minimāla reliģijas brīvība kaut vai vēl dažu reliģiju pārstāvjiem vai arī pilnīga tolerance pret citu reliģiju pārstāvjiem.

Valsts un reliģisko organizāciju sadarbības princips paredz valsts un reliģisko organizāciju nošķirtību, tie darbojas kā autonomie subjekti, reliģiskās organizācijas pašas veido savu struktūru un nosaka iekšējo pārvaldi, valsts no savas puses neiejaucas reliģiskās organizācijas iekšējās lietās. Neskatoties uz minēto valsts un reliģiskās organizācijas sadarbojas noteiktu mērķu sasniegšanai. Valsts un reliģisko organizāciju attiecības var veidoties, balstoties uz savstarpējas palīdzības principu, vai arī uz valsts un reliģisko organizāciju kopēji veicamiem uzdevumiem. Valstis savā attieksmē pret reliģiskajām organizācijām balstās uz neitralitāti, ir neitrālas attiecībā pret reliģisko organizāciju darbību, kā arī ir neitrālas jautājumos par valsts un baznīcas nošķiršanu. Sadarbības princips tiek piemērots tādās valstīs, kā Polijā, Vācijā, Zviedrijā.

Sadarbības attiecību valstī nav noteiktas valsts baznīcas, tomēr baznīca nav arī strikti atdalīta no valsts (piemēram, Itālija, Spānija). Valsts un reliģisko organizāciju attiecības var nosaukt par partnerības attiecībām. Tie ir divi līdzās pastāvošie subjekti, kuri kaut neiejaucas cita subjekta darbības jomā, tomēr noteiktajos gadījumos apvieno savus spēkus, lai sasniegtu noteiktu mērķi, viņi var arī savstarpēji vienoties, cik lielā mērā katrs subjekts var ietekmēt cita subjekta darbību. Valsts un reliģiskās organizācijas cieši sadarbojas sociālajā, izglītības un kultūras jomā. Šādās valstīs parasti vairākas reliģiskās organizācijas var pasniegt ticības mācību izglītības iestādēs, reliģiskās organizācijas, ievērojot noteiktās prasības, darbojas arī cietumos, slimnīcās, valsts bruņoto spēku apvienībās un citās vietās, kur personai ierobežotas iespējas pārvietoties (kapelānu dienests). Valsts maksā darba algas reliģisko organizāciju garīgajam personālam, kas darbojas pēc valsts aicinājuma cietumos, slimnīcās, kā arī bruņoto spēku apvienībās. Valsts neiejaucas reliģisko organizāciju iekšējā darbībā, valsts nevar regulēt reliģiskās organizācijas iekšējo uzbūvi vai piedalīties reliģiskās organizācijas amatpersonu

---

¹ ECT 1996.gada 26.septembra spriedums lietā Manoussakis and others v. Greece <http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=1&portal=hbkm&action=html&source=tkp&highlight=Manoussakis&sessionId=6317555&skin=hudoc-en> (accessed 2006. 10.april), ECT 1997.gada 9.jūnija spriedums lietā Pentidis and others v. Greece <http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=1&portal=hbkm&action=html&highlight=Pentidis&sessionId=6317555&skin=hudoc-en> (accessed 2006. 10.april)

ievēlēšanas procesā. Tomēr valsts vispārējā kārtībā var kontrolēt vai pat ierobežot reliģiskās organizācijas darbību, ja tā pārkāpj normatīvos aktus, sabiedrības iekārtas principus, diskriminē citas personas vai apdraud sabiedrības drošību. Valsts un reliģiskās organizācijas ir autonomas un darbojas katra savā sfērā, valsts nevar ietekmēt reliģiskās organizācijas lēmumu pieņemšanas procesu un reliģiskā organizācija nevar ietekmēt valsts lēmuma pieņemšanas procesu. Reliģiskajām organizācijām tiek nodrošināta brīva pieeja masu informācijas līdzekļiem. Tā saskaņā ar likumu Par valsts attiecībām ar Septītās dienas adventistu Baznīcu Polijas Republikā, Septītās dienas adventistu Baznīcai ir tiesības ar sabiedrisko masu mediju starpniecību pārraidīt dievkalpojumus un reliģiskās, morālās un kultūras programmas. Valsts sniedz reliģiskajām organizācijām netiešu atbalstu nodokļu atvieglojumu veidā vai noteiktiem mērķiem paredzēto dotāciju veidā. Šādām valstīm var būt raksturīga politisko partiju esamība, kas savā darbībā balstās uz noteikto reliģisko organizāciju pamatnostādņēm vai ir noteiktu reliģisko organizāciju pārstāvji.

Valstis sadarbībai ar noteiktajām reliģiskajām organizācijām var noslēgt vienošanos ar tām par sadarbību un reliģiskās organizācijas tiesisko statusu. Piemēram, Itālija ir noslēgusi vienošanos ar piecdesmitniekiem, adventistiem un jūdaistiem.

Vairākumā Eiropas Savienības valstīs ir aprakstītais valsts un reliģisko organizāciju attiecību sadarbības modelis. Šis attiecību modelis pārsvarā veidojas tādās valstīs, kur kādreiz bija ļoti ietekmīga vienas vai vairāku baznīcu nozīme valsts dzīvē. Valsts, attīstoties, vairāk nepiekrīt valsts baznīcas statusa piešķiršanai, tomēr nevar arī noliegt baznīcas un valsts sadarbības un saikņu uzturēšanas nepieciešamību, ņemot vērā baznīcas vēsturisko un kultūras nozīmi, tās sociālo darbību, reliģiskās tradīcijas un kopēju mērķu īstenošanu. Tā, piemēram, 1978.gada Spānijas konstitūcijas 16.panta 3.punkts reglamentē, ka nevienai reliģijai nevar būt valsts rakstura, kā arī valsts institūcijas ņem vērā spāņu sabiedrības reliģiskos uzskatus un uztur attiecīgas attiecības ar katoļu baznīcu un citām konfesijām.¹ Itālijas 1947.gada konstitūcijas 7.pantā ir nostiprināts, ka valsts un katoļu baznīca ir neatkarīga un suverēna katra savas kompetences jomās.² Kaut gan valstīs tiek ievērots reliģisko organizāciju darbības vienlīdzības princips, tomēr valstis ļoti bieži piešķir noteiktām reliģiskajām organizācijām sevišķo statusu, noslēdzot ar tām līgumu vai pieņemot likumu, un viņu darbība tiek reglamentēta īpatnēji un atšķirīgi no citu reliģisko organizāciju darbības. Tas nenozīmē, ka citu reliģisko organizāciju darbība tiek ierobežota vai diskriminēta, vienkārši valsts, ņemot

---

¹ Spanish Constitution http://www.senado.es/mapaweb/indice_i.htm (aplūkots 2006. 10.aprīlī)

² The Constitution of the Italian Republic
http://www.cortecostituzionale.it/eng/testinormativi/costituzionedellarepubblica/costituzione_principii.asp
(aplūkots 2006. 10.aprīlī)

vērā reliģiskās organizācijas darbību valsts teritorijā, tās ieguldījumu valsts attīstībā, kultūras un sociālajā jomā, atzīst reliģiskās organizācijas īpašo statusu valstī.

Valstīs, kurās pastāv valsts un reliģisko organizāciju atdalītības princips, reliģisko organizāciju un valsts autonomija ir strikti nodalītas. Katrs no šiem subjektiem darbojas savā sfērā paralēli viens otram. Modeļus, kas balstās uz minēto principu, definē, kā pilnīgās nošķiršanas modeli, modeli, kas balstās uz reliģijas un tiesību atdalītību, reliģijas un valsts atdalītības modeli vai nošķiršanas modeli. Spilgtākie valstu piemēri, kur tiek īstenots atdalītības modelis, ir Francija un Amerikas Savienotās Valstis.

Neskatoties uz to, ka tiek pieprasīta valsts un baznīcas atdalītība, vienlaikus tiek saglabāta labvēlīga neitralitāte pret reliģijām. Tiek atzīta reliģijas nozīme, kā nacionālās kultūras daļa, regulējot reliģisko simbolu lietošanu publiskajā sfērā, reliģisko svētku svinēšanu. Īstenojot valsts un reliģisko organizāciju attiecību atdalītības modeli, tiek aizsargāta reliģisko organizāciju autonomija. Reliģiskās organizācijas ir subjekti, kas darbojas privāttiesību sfērā. Tās savā darbībā ievēro normatīvo aktu prasības un noteiktus priekšrakstus, bet visā citā ziņā to darbība nevar būt ietekmēta no valsts puses. Piemēram, Amerikas Savienoto Valstu Konstitūcijas pirmais labojums nosaka, Kongresam aizliegumu izdot likumus, kas nosaka kādas reliģijas noteikto statusu vai aizliedz tās brīvu piekļošanu. Šis noteikums garantē reliģijas brīvību, balstoties uz striktu valsts un baznīcas atdalītību¹. Ievērojot atdalītības principu tiek aizsargāta arī valsts autonomija. Vienas vai vairāku reliģisko organizāciju darbība vai viedoklis nevar ietekmēt valsts lēmumu pieņemšanas procesus. Reliģisko organizāciju iejaukšanās valsts kompetencē netiek pieļauta. Tā Amerikas Savienoto Valstu tiesa nosprieda, ka, atļaujot reliģiskajām organizācijām ietekmēt noteiktu valsts institūciju lēmumu pieņemšanu, tiek pārkāpts konstitūcijā noteikts valsts un reliģisko organizāciju atdalītības princips². Valsts rada vienādus eksistences noteikumus visām reliģiskajām organizācijām, neizdalot kādas sevišķas organizācijas. Reliģisko organizāciju darbība tiek reglamentēta kā visu citu nevalstiskā sektora organizāciju darbība, neradot reliģiskajām organizācijām noteiktus priekšnoteikumus. Valsts attieksme pret reliģiskajām organizācijām ir tāda pati, kā pret citām nevalstiskajām organizācijām. Reliģisko organizāciju atbalsts no valsts puses tiek uzskatīts pa nepieņemamu. Finansiālais atbalsts reliģiskajām organizācijām tiek sniegts tādā apjomā, kā tas tiek sniegts citām nevalstiskā sektora organizācijām vai noteiktiem mērķiem, ko veic reliģiskā organizācijā sociālajā jomā. Tiek

---

¹ Starck C. Religion and the State. Gram.: *Constitutionalisms, Universalisms and Democracy – a comparative analysis*. The German Contributions to the Fifth World Congress of the International Association of Constitutional Law. Starck C. (ed) Baden – Baden: Nomos, 1999, p.246.

² Reliģiskajām organizācijām tika piešķirtas veto tiesības atļaujas alkoholisko dzērienu veikala atvēršanai 500 pēdu attālumā no baznīcas izdošanā. Larkin v. Grendel's Den, Inc. 459 U.S. 116 (1982) U.S. Supreme Court <http://caselaw.lp.findlaw.com/scripts/getcase.pl?court=us&vol=459&invol=116> (accessed 2006. 10.april)

pieļautas netiešās dotācijas, kas ir pieejamas arī citām ne reliģiskajām organizācijām. Tomēr valsts nepiešķir speciālās subsīdijas tieši reliģiskajām organizācijām. Valsts nevar sniegt atbalstu kādai organizācijai tieši tās „reliģiskuma” dēļ. Amerikas Savienotajās Valstīs finansiālais atbalsts reliģiskajām organizācijām tiek sniegts nevis reliģiskā rakstura dēļ, bet neskatoties uz to. Reliģiskās organizācijas var pretendēt uz noteiktiem finansiālajiem pabalstiem un nodokļu atvieglojumiem, tādā pašā kārtībā un apjomā kā citas nevalstiskas organizācijas un tikai tādā gadījumā, ja finansējuma mērķis ir vienots ar citu nevalstisko organizāciju finansējuma mērķi un nav saistīts ar reliģiskās mācības izplatību¹. Savukārt Francijas 1905.gada likumā Par valsts un baznīcas nošķiršanu ir reglamentēts, ka valsts neapmaksā un nesubsidē nevienu reliģiju. Likums paredz, ka valsts, departamentu budžetos tiks atcelti jebkādi ar reliģijas paušanu saistītie izdevumi². Tomēr tas neizslēdz reliģisko organizāciju iespējas līdzdarboties sociālajā, kultūras un izglītības jomā. Reliģiskajām organizācijām netiek dota iespēja piedalīties valsts politiskajā dzīvē. Netiek arī piešķirtas tiesības veikt valsts funkcijas. Tomēr šo atdalītības līniju nevar uztvert kā sienu, tas drīzāk ir neskaidrs un mainīgs nožogojums, kas atkarīgs no noteiktu attiecību daudziem apstākļiem³.

Kaut gan valsts un reliģisko organizāciju attiecību atdalītības ideja ir ļoti nozīmīga koncepcija kā reliģijas brīvības veicinošs apstāklis, tomēr jāņem vērā, ka atdalītības koncepcijas ideja var ietvert arī izpratni par naidīgu atdalītību⁴. Valsts un reliģisko organizāciju atdalītības princips var izpausties arī negatīvi. Šim modelim var būt raksturīgs likumdošanas un birokrātijas nejutīgums pret specifiskām reliģiskām vajadzībām. Šādās valstīs var būt pieņemtas tādas birokrātiskas normas, kas rada problēmas reliģisko organizāciju darbībā un kuras varētu būt atrisinātas, ja valsts mēģinātu noregulēt šos jautājumus. Jo vairāk valsts var naidīgi izturēties vai pat neslēpti vajāt reliģiskās grupas, pret lielajām reliģiskajām grupām valsts parasti nevēršas. Valsts ne tikai pilnīgi ir atdalīta no reliģiskajām organizācijām, tā veido īpašus noteikumus, lai ierobežotu reliģisko organizāciju darbību it īpaši jaunu reliģisko organizāciju rašanos. Parasti par pamatu valstīs ir ņemta politiska režīma ideoloģija, kas noliedz jebkādas reliģijas pastāvēšanu. Kā piemēru var minēt Ķīnas vai PSRS attiecības ar reliģiskajām organizācijām. PSRS bija proklamēta valsts un reliģisko organizāciju atdalītība, tomēr tas neveicināja reliģijas brīvības tiesību attīstību. Gluži

---

¹ First Amendment: Religion and expression. p.1051 <http://www.gpoaccess.gov/constitution/pdf2002/019.pdf> (accessed 2006. 10.april)

² Закон Франции от 9 декабря 1905 г. о разделении церкви и государства. - Пер. с фр.: И.В. Понкин. <http://www.state-religion.ru/cgi-bin/cms/show.cgi?in=104111016133134&in2=small> (aplūkots 2006. 10.aprīlī)

³ *Everson v. Board of Education of Ewing TP*, 330 U.S. 1, 16 (1947) U.S. Supreme Court. <http://caselaw.lp.findlaw.com/scripts/getcase.pl?court=us&vol=330&invol=1> (accessed 2006. 10.april)

⁴ Robbers G. Religion liberty Norms and Trends in the European Union. Gram.: *Role of Churches in the Renewing Societies (Lectures and documents)*. Bruinsma R. (ed.) International Religious Liberty Association (European Section), 1997., p.30.

otrādāk, vairāku reliģisko organizāciju darbība tika aizliegta. To reliģisko organizāciju, kurām tika atļauts darboties, darbība bija stingri reglamentēta un kontrolēta no valsts institūciju puses, valsts institūcijas varēja iejaukties reliģisko organizāciju iekšējā darbībā. Valsts ideoloģija pilnībā noliedza ne tikai reliģijas brīvības tiesības, bet vispār reliģijas pastāvēšanas iespējamību.

Atšķirības atdalītības principa īstenošanā izpaužas personas reliģijas brīvības tiesību ievērošanā. Pastāv vairākas iespējamības atdalītības principa īstenošanai. Valsts var būt atdalīta no baznīcas, tajā pat laikā, apzinoties reliģijas nozīmi sabiedrības dzīvē un ļaujot katrai personai brīvi paust savus reliģiskus uzskatus. Valsts var būt atdalīta no baznīcas, mēģinot atdalīt reliģisko organizāciju darbību no sabiedrības dzīves un iedalot tām tikai noteiktu ar normatīvajiem aktiem ierobežotu darbības sfēru. Valsts var būt atdalīta no baznīcas, mēģinot birokrātiskā ceļā ierobežot reliģisko organizāciju darbību, tādā veidā slēpjot arī savu negatīvo attieksmi pret reliģiskajām organizācijām. Valsts var būt atdalīta no baznīcas, noliedzot reliģisko organizāciju iespēju darboties valstī un pat vajājot personas, kas vēlās nodoties savai reliģiskajai pārliecībai. Klasificējot valsts un reliģisko organizāciju attiecību modeļus, jāapzinās arī tas, kā tiek īstenota personas reliģijas brīvība valstīs. Piemēram, Amerikas Savienotajās Valstīs ir pasludināts valsts un reliģisko organizāciju atdalītības princips, tāds pats princips tika nostiprināts PSRS normatīvajā bāzē. Tomēr attiecības ar reliģiskajām organizācijām šajās valstīs tika veidotas pilnīgi pretēji. Arī iespējas personām īstenot savas reliģijas brīvības tiesības ir pilnīgi dažādas. Tādējādi šādu valstu apvienošana vienā modelī neatbilstu praksē īstenotajām valsts un reliģisko organizāciju attiecībām.

Tādējādi ir nepieciešams sadalīt modeļus, kas balstās uz valsts un reliģisko organizāciju atdalītības principu, balstoties uz atdalītības principa pozitīvo un negatīvo īstenošanu. Valsts un reliģisko organizāciju atdalītības princips tiek īstenots pozitīvi, ja tas tiek īstenots tādā veidā, lai nodrošinātu valstī reliģijas brīvības tiesības. Un negatīvi, ja valstī nav nodrošinātas reliģijas brīvības tiesības. Valsts modeli, kur atdalītības princips tiek īstenots pozitīvi, var definēt kā valsts un reliģisko organizāciju pozitīvās atdalītības modeli. Ja, pretēji minētajam, atdalītības princips tiek īstenots negatīvi, valsts un reliģisko organizāciju attiecību modelis ir negatīvās atdalītības modelis.

Ņemot par pamatu augstāk izklāstīto un balstoties uz valsts un reliģisko organizāciju attiecību pamatprincipiem, var izveidot šādu valsts un reliģisko organizāciju attiecību modeļu klasifikāciju:

1. reliģiskās valsts modelis;
2. valsts reliģijas (baznīcas) modelis;

3. valsts un reliģisko organizāciju sadarbības modelis;
4. valsts un reliģisko organizāciju pozitīvās atdalītības modelis;
5. valsts un reliģisko organizāciju negatīvās atdalītības modelis.

Modeļi, kas tiek īstenoti valstī, var noteikt pēc normatīvajos aktos nostiprinātā reliģisko organizāciju darbības reglamentējuma, reliģisko organizāciju tiesību apjoma, priekšnoteikumu īpatnībām, privilēģiju klāsta, reliģiskajām organizācijām uzlikto pienākumu apjoma. Lielā mērā valsts un reliģisko organizāciju attiecību modelis ir atkarīgs no valsts tradīcijām, vēsturiskās attīstības, noteiktās reliģijas izplatības un ietekmes valsts teritorijā. Analizējot valsts un reliģisko organizāciju attiecību reglamentējumu, var noteikt valsts un reliģisko organizāciju attiecību modeli. Latvijas Republikā tāpat kā visās valstīs ir nostiprināts noteikts valsts un reliģisko organizāciju attiecību modelis. Apskatot valsts un reliģisko organizāciju attiecības no administratīvi tiesiskā un konstitucionāli tiesiskā aspekta, ir iespējams noteikt pie kura no klasificētajiem modeļiem var attiecināt Latvijas Republikas un reliģisko organizāciju attiecības.

2.nodaļa

Latvijas Republikas un reliģisko organizāciju attiecību administratīvi – tiesiskais aspekts

2.1. Reģistrācijas procesa reglamentējums

Īstenojot savas reliģijas brīvības tiesības indivīdi var apvienoties kopībā. Apvienojoties, indivīdi darbojas nevis kā atsevišķi subjekti, bet kā subjektu kopība. Attiecībās ar trešajām personām tie darbojas kā viens subjekts. Tomēr, lai indivīdu kopība varētu darboties kā vienots subjekts nepietiek tikai ar apvienošanās faktu. Valstij jāpiešķir reliģiskajām organizācijām noteiktas juridiskas tiesības vai atzīšana, lai tās pilntiesīgi un bez ierobežojumiem varētu darboties privāttiesību jomā, piemēram, noslēgt līgumus, celt dievnamus. Tā kā tiesībspējas iegūšana ir ļoti nozīmīga, Eiropas Cilvēktiesību tiesa vairākos nolēmumos nosprieda, ka šāda statusa iegūšana ir viens no vissvarīgākajiem apvienošanas tiesību aspektiem¹, turklāt apvienošanās tiesības aptver arī tiesības apvienoties reliģisko mērķu sasniegšanai². Arī 1999.gada septembra EDSO konferencē tika atkārtoti uzsverts jautājums par reliģiskajām organizācijām piešķiramā tiesiskā statusa nozīmīgumu. Minētajā konferencē pieņemtās rekomendācijas paredzēja valsts rīcību diskriminācijas novēršanai attiecībā pret tām grupām, kuras rodas struktūru ar attiecīgo juridisko statusu nepieejamības dēļ, reliģisko organizāciju tiesību nodrošināšanai, garantējot visu reliģiskās darbības veidu realizācijas iespēju, reģistrācijas birokrātisko šķēršļu mazināšanai, reliģisko subjektu ātrai, vienkāršai, bez ievērojamu līdzekļu patēriņa apstiprināšanai.³ Tātad valstīm jādod reliģiskajām organizācijām iespēja iegūt tiesībspēju un rīcībspēju. Valsts aktīvi rīkojas reģistrējot, atzīstot, uzskaitot reliģiskās organizācijas, slēdzot ar tām līgumus, kā arī pieņemot

¹ ECT 1998.gada 10.jūlija spriegums lietā Sidiropoulos and others v. Greece
<http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=2&portal=hbkm&action=prof&source=tkp&highlight=sidiropoulos&sessionid=6660038&skin=hudoc-en> (accessed 2006. 10.april), ECT 2004.gada 17.februāra spriedums lietā Gorzelik and others v. Poland

<http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=2&portal=hbkm&action=html&source=tkp&highlight=gorzelik&sessionid=6660038&skin=hudoc-en> (accessed 2006. 10.april), ECT 1998.gada 30.janvāra spriedums lietā United Communist Party of Turkey and others v. Turkey

<http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=1&portal=hbkm&action=html&source=tkp&highlight=United%20%7C%20Communist%20%7C%20Party&sessionid=6660038&skin=hudoc-en> (accessed 2006. 10.april)

² ECT 2000.gada 26.oktobra spriedums lietā Hasan and Chaush v. Bulgaria
<http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=1&portal=hbkm&action=html&source=tkp&highlight=Chaus&sessionid=6660038&skin=hudoc-en> (accessed 2006. 10.april), ECT 2002.gada 27.marta spriedums lietā Metropolitan Church of Bessarabia and others v. Moldova

<http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=1&portal=hbkm&action=html&highlight=Metropolitan%20%7C%20Church%20%7C%20of%20%7C%20Bessarabia&sessionid=6660038&skin=hudoc-en> (accessed 2006. 10.april)

³ Свобода религии или убеждений: Законы, влияющие на структуризацию религиозных общин. ОБСЕ обзорная конференция, Сентябрь 1999. Справочный документ БДИПЧ 1999/4
<http://www.osce.org/item/1667.html?lc=RU> (aplūkots 2006. 10.aprīlī)

likumus. Tiek apstiprināta reliģisko organizāciju vispārējā tiesībspēja vai noteikts sociālais statuss, tiek atļauta darbība vai piešķirtas privilēģijas.

Latvijas Republikā tiesībspējīgas un rīcībspējīgas ir fiziskas un juridiskas personas. Tās ir tiesību spējīgas tiesiskos darījumos¹. Civillikumā ir norādīts, ka par juridiskām personām atzīstamas personu apvienības, kurām piešķirta juridiska personība². Tātad personas, kas apvienojas, lai veiktu reliģisko darbību, var darboties privāttiesību jomā kā vienots subjekts, tikai iegūstot juridiskas personas statusu. Latvijas Republikā pastāv juridisku personu reģistrācijas sistēma, proti, indivīdu apvienība juridiskas personas statusu ir iespējams iegūt reģistrējoties attiecīgajā valsts iestādē. Juridiskas personas tiesībspējas un rīcībspējas apliecinājums ir reģistrācijas apliecība un noteiktajos gadījumos arī statūti.

Reģistrācijas funkcijas, nodrošinot vienotu valsts uzskaiti par reģistrējamām juridiskām personām, veic Uzņēmumu reģistrs. Uzņēmumu reģistrā tiek reģistrētas personu apvienības, ar ļoti dažādiem mērķiem un uzdevumiem. Visiem reģistrētajiem subjektiem tiek piešķirts juridiskas personas statuss. Katras nozares juridisku personu darbību reglamentē noteikts likums, piemēram, biedrību un nodibinājumu darbība tiek reglamentēta Biedrību un nodibinājumu likumā, komersantu darbība – Komerclikumā. Likumos tiek noteikti juridisko personu darbības formas, statuss, tiesības, pienākumi.

Reliģiskās organizācijas reģistrējoties iegūst juridiskas personas statusu. Tomēr reliģisko organizāciju reģistrācijas kārtība atšķiras no pārējo juridisko personu reģistrācijas. Reliģiskās organizācijas netiek reģistrētas kā visas pārējās organizācijas Uzņēmumu reģistrā. Reliģiskās organizācijas tiek reģistrētas Tieslietu ministrijas Reliģisko lietu pārvaldē, kas kārtē reliģisko organizāciju reģistru. Atsevišķo reģistru pastāvēšana ir raksturīga arī citām valstīm. Piemēram, Austrijā reliģiskās konfesionālās apvienības ar juridiskas personas statusu tiek iekļautas publiskajā Izglītības un kultūras ministrijas rīcībā esošajā konfesionālo apvienību reģistrā.

Atsevišķa reģistra izveidošana un reģistrācijas sevišķas kārtības noteikšana pamatojama ar tik sensitīvu aspektu kā reliģijas brīvības tiesības. Reģistrācija nav tikai formāla darbība, tā saistīta ar valsts politikas īstenošanu valsts un reliģisko organizāciju attiecību jomā, cilvēktiesību ievērošanu, sabiedrības harmoniskās attīstības veicināšanu. Latvijas Republikā valsts un reliģisko organizāciju attiecības jau sākotnēji ir izdalītas atsevišķajā jomā, ņemot vērā reliģisko organizāciju darbību kultūras un izglītības jomā, veidojot nacionālo apziņu un ieņemot nozīmīgu vietu valsts dzīvē.

---

¹ Civillikuma komentāri. Saistību tiesības. Torgāns K.(Zin. red), Rīga: Mans Īpašums, 2000, 20.lpp.

² Turpat, 21.lpp.

Tā kā reliģiskās organizācijas reģistrācija ir sākumpunkts, kurā saskaras valsts un reliģiskās organizācijas darbība, tad tieši reģistrācijas procesā sāk veidoties valsts un reliģisko organizāciju attiecības. Reliģisko organizāciju reģistrācija ir pamats tam valsts un reliģisko organizāciju attiecību modelim, kas tiks īstenots valstī. Tādējādi, lai vispusīgi izanalizētu Latvijas Republikas un reliģisko organizāciju attiecību modeli, pievērsīsimies arī reliģisko organizāciju reģistrācijas procesa reglamentējumam.

Reliģisko organizāciju reģistrācijas procesu Latvijā reglamentē Reliģisko organizāciju likums. Pēc reliģiskās organizācijas reģistrācijas tās vadītājam vai citai pilnvarotai personai tiek izsniegts lēmums par reliģiskās organizācijas reģistrāciju un reliģiskās organizācijas reģistrācijas apliecība¹. Atbilstoši Reliģisko organizāciju likuma 13.panta pirmajai daļai, reliģiskā organizācija ar tās reģistrācijas brīdi iegūst juridiskas personas statusu. Attiecībā uz garīgā personāla mācību iestādes, klostera, misijas un diakonijas iestādes juridiskas personas statusu piebilstams, ka to atbilstoši Reliģisko organizāciju likuma 13.panta pirmajai daļai nosaka reliģiskā savienība (baznīca) vai diecēze.

Reliģisko organizāciju likumā ir atrunāta kārtība kādā ir reģistrējamas reliģiskās organizācijas, dokumenti, kas iesniedzami reģistrācijai, reliģisko organizāciju izslēgšanas no reģistra kārtība un priekšnoteikumi, reliģisko organizāciju tiesības, pienākumi.

Reliģisko organizāciju likumā tiek dots jēdziena „reliģiskā organizācija” definējums un reliģisko organizāciju veidi, kas var būt reģistrējami. Tā likuma 3.pantā ir norādīts, ka reliģiskās organizācijas ir Reliģisko organizāciju likuma noteiktajā kārtībā reģistrētās draudzes, reliģiskās savienības (baznīcas) un diecēzes. Likumā ir arī norāde uz reliģisko organizāciju iestādēm, kuras reliģiskās savienības (baznīcas) var veidot savos statūtos paredzēto mērķu sasniegšanai².

Tādējādi Latvijā pastāv četru pakāpju reliģisko organizāciju darbības formas: draudze, reliģiskā savienība (baznīca), diecēze, reliģiskās organizācijas iestāde.

Draudze ir uz brīvprātības pamata apvienojušos vienas ticības personu kopums. Reliģiskā savienība (baznīca) ir desmit vai vairāku draudžu apvienība. Diecēze reliģiskās savienības (baznīcas) organizatoriskās struktūras teritoriāli administratīvā vienība. Jāatzīmē, ka uz doto brīdi ir reģistrētas tikai Katoļu Baznīcas dibinātās diecēzes. Savukārt reliģiskās organizācijas iestāde ir garīgā personāla mācību iestāde, klosteris, misija, diakonijas iestāde un tamlīdzīgas iestādes, kurām nav peļņas gūšanas nolūka un kuras dibina reliģiskā savienība (baznīca) savu mērķu sasniegšanai.

---

¹ Reliģisko organizāciju likuma 8.panta 6.daļa: LR likums. *Latvijas Vēstnesis*, 1995. 26.septembris, nr. 146

² Reliģisko organizāciju likuma 7¹.panta 1.daļa: LR likums. *Latvijas Vēstnesis*, 1995. 26.septembris, nr. 146

Tajā pat laikā pastāv vēl viens reliģiskās organizācijas veids, kas būtu definējams kā atsevišķs reliģisko organizāciju veids, kurš nav norādīts Reliģisko organizāciju likumā, tomēr minētajām reliģiskajām organizācijām ir juridiskas personas statuss. Tās ir Katoļu baznīcas kompetentās iestādes vai amatpersonas dibinātās, atzītās vai modificētās baznīcas publisko tiesību juridiskas personas (turpmāk – Katoļu baznīcas juridiska persona). Latvijas Republikas un Svētā Krēsla noslēgtā līguma¹ 2.panta 2.daļa paredz, ka Katoļu baznīcas institūcijām Latvijas Republikā, kurām saskaņā ar kanoniskajām tiesībām ir publisko tiesību juridiskas personas statuss, ir juridiskas personas statuss arī saskaņā ar Latvijas Republikas likumiem. „Ja Baznīca saskaņā ar kanoniskajām tiesībām dibina publisko tiesību juridisko personu, tad tā nekavējoties (t.i. kanoniskās dibināšanas brīdī) un bez jebkādas reģistrācijas iegūst juridiskās personas statusu arī Latvijas valsts tiesībās”². Protams, ir diskutabls jautājums par minētā panta interpretāciju un Katoļu baznīcas dibināto organizāciju reģistrācijas nepieciešamību valsts iestādē, respektīvi, Reliģisko lietu pārvaldē. Tomēr pieturēsimies pie Ministru prezidenta I.Emša vēstulē norādītā, ka „līguma 2.pantā minēto institūciju reģistrācija Reliģisko lietu pārvaldē nav nepieciešama”. Tādējādi minētās organizācijas iegūst juridiskas personas statusu bez reģistrācijas valsts iestādē. Laika posmā no 2004.gada Latvijas Republikā tika nodibinātas ap divdesmit Katoļu baznīcu juridiskas personas³.

Nevar piekrist, ka uz Katoļu baznīcas juridiskām personām neattiecas Reliģisko organizāciju likuma normas, kas reglamentē reliģisko organizāciju darbību. Katoļu baznīcas pārstāvji, gramatiski tulkojot, Reliģisko organizāciju likuma 3.pantu norāda, ka minētā likuma normas regulē tikai to organizāciju darbību, kas ir reģistrētas Reliģisko organizāciju likumā noteiktajā kārtībā. Tā kā Katoļu baznīcas juridiskām personām nav jāreģistrējas Reliģisko organizāciju likumā noteiktajā kārtībā, tās nevar uzskatīt par reliģiskajām organizācijām Reliģisko organizāciju likuma izpratnē, un uz tām nevar būt attiecināmi arī minētā likuma noteikumi. Tā Romas Katoļu baznīcas Liepājas diecēze 2005.gadā neiesniedza Reliģisko lietu pārvaldei pārskatu par darbību 2004.gadā. Savu rīcību diecēzes vadība pamatoja, ar jau minētiem apsvērumiem, norādot, ka Reliģisko organizāciju likumā noteiktais pienākums reliģiskajām organizācijām katru gadu sniegt pārskatu par savu darbību iepriekšējā gadā⁴ uz Katoļu baznīcas juridiskām personām neattiecas. Turklāt Katoļu baznīcas pārstāvji norāda, ka Katoļu baznīcas darbību Latvijas Republikā reglamentē Latvijas Republikas un Svētā Krēsla

---

¹ Latvijas Republikas un Svētā Krēsla līgums: LR starptautiskais līgums, *Latvijas Vēstnesis*, 2002.

25.septembris, Nr. 137

² Rudevskis J. Latvijas un Svētā Krēsla līgums: iedomātās bažas un realitāte. *Jurista Vārds*, 2006. 24.janvāris, Nr.4, 7.lpp.

³ Turpat.

⁴ Reliģisko organizāciju likuma 14.panta 7.daļa: LR likums. *Latvijas Vēstnesis*, 1995. 26.septembris, nr. 146

līgums. Pirmkārt, Latvijas Republikā katrs normatīvais akts atbilstoši savam mērķim regulē noteiktu attiecību jomu, piemēram, Komerclikums – komersantu darbību, Biedrību un nodibinājumu likums – biedrību un nodibinājumu darbību. Reliģisko organizāciju likums regulē sabiedriskās attiecības, kas veidojas, īstenojot reliģijas brīvības tiesības un veicot reliģisko organizāciju darbību. Līdz ar to Reliģisko organizāciju likums regulē to organizāciju darbību, kas veic Latvijas Republikā reliģisko darbību. Ir nenoliedzams fakts, ka Katoļu baznīcas juridiskas personas veic Latvijas Republikā tieši reliģisko darbību, nevis komercdarbību vai saimniecisko darbību. Otrkārt, Reliģisko organizāciju likums regulē to reliģisko organizāciju darbību, kurām ir juridiskas personas statuss. Latvijas Republikas un Svētā Krēsla līgums stājas spēkā samērā nesen. Reliģisko organizāciju likums tika pieņemts ilgi pirms minētā līguma spēkā stāšanās. Tādējādi Reliģisko organizāciju likuma spēkā stāšanās laikā vienīgā iespēja reliģiskajām organizācijām iegūt juridiskas personas statusu bija reģistrācija Reliģisko organizāciju likumā noteiktajā kārtībā. Tāpēc arī reliģiskās organizācijas jēdziena definīcijā ir norāde uz reģistrācijas nepieciešamību Reliģisko organizāciju likumā noteiktajā kārtībā. Treškārt, Latvijas Republikas un Svētā Krēsla līgumā nav norādīts, ka Latvijas Republikas normatīvo aktu regulējums neattiecas uz Katoļu baznīcas juridiskām personām vai, ka tieši Reliģisko organizāciju likuma noteikumi neattiecas uz Katoļu baznīcas juridiskām personām. Līdz ar to, tie jautājumi, kas nav atrunāti līgumā, ir risināmi vispārējā kārtībā saskaņā ar Reliģisko organizāciju likuma normām. Tādējādi Katoļu baznīcas juridiskas personas arī ir reliģiskās organizācijas Reliģisko organizāciju likuma izpratnē un uz tām attiecas likuma noteikumi. Aprakstītās nesaskaņas, kas rodas, praksē piemērojot Latvijas Republikā un Svētā Krēsla līguma noteikumus, var atrisināt, grozot Reliģisko organizāciju likumu. Tā Reliģisko organizāciju likuma 3.panta 1.daļa būtu papildināma ar norādi, ka reliģiskās organizācijas ir arī Katoļu juridiskas personas. Tad Reliģisko organizāciju likumā kā reliģiskās organizācijas tiktu definētas ne tikai likumā noteiktajā kārtībā reģistrētas reliģiskās organizācijas, bet arī Katoļu baznīcas juridiskās personas.

Apskatot Reliģisko organizāciju likumā norādīto reliģiskās organizācijas veida – draudzes darbības reglamentējumu, var secināt, ka draudzes reģistrācijas brīdī iegūst dažādus statusus. Jau reģistrācijas brīdī reliģiskās organizācijas dalās uz tām, kurām jāpārreģistrējas un tām, kuras iegūst pastāvīgi reģistrētās organizācijas statusu¹. Pārreģistrējamo un pastāvīgo reliģisko organizāciju tiesiskais statuss atšķiras divos aspektos – pārreģistrējamām reliģiskajām organizācijām katru gadu jāpārreģistrējas un tās nevar dibināt reliģisko savienību (baznīcu).

---

¹ Reliģisko organizāciju likuma 8.panta 4.daļa: LR likums. *Latvijas Vēstnesis*, 1995. 26.septembris, nr. 146

Reliģisko organizāciju likums norāda uz diviem pārreģistrācijas priekšnoteikumiem: draudze uzsāk darbību Latvijas Republikā pirmo reizi un ir autonoma, t.i., nepieder ne pie vienas reģistrētās reliģiskās savienības (baznīcas). Šīs normas mērķis ir nodrošināt valsts institūcijām iespēju pārliecināties par attiecīgo draudžu lojalitāti pret Latvijas valsti un to darbības atbilstību normatīvajiem aktiem. Valstij ir tiesības noteikt priekšnoteikumus reģistrācijas procesam, valstij pat ir tiesības noteikt atšķirīgus darbības priekšnoteikumus dažādām reliģiskajām organizācijām. Tomēr jebkura ierobežojuma mērķim jābūt legītimam. Ir saprotama valsts vēlēšanās pārbaudīt to reliģisko organizāciju darbību, kuras valsts teritorijā sāk darboties pirmo reizi. Tas tiek darīts sabiedrības drošības labā, lai aizsargātu indivīdus no iespējamās negatīvas ietekmes, kā arī jauno organizāciju iespējamām prettiesiskām darbībām. Ņemot vērā tik lielu pasaulē eksistējošo reliģisko novirzienu un mācību skaitu, kā arī iespējas ļaunprātīgi izmantot reliģijas brīvības tiesību nodrošināšanu, ir pamatots valsts mērķis pārliecināties par jauno reliģisko organizāciju lojalitāti un darbības atbilstību normatīvajiem aktiem. Tomēr ir diezgan grūti identificēt to laika brīdi, kad reliģiskā organizācija uzsāk savu darbību pirmo reizi. Piemēram, reliģiskā organizācija savos statūtos norāda noteiktu konfesiju. Šīs konfesijas draudzes jau darbojas Latvijas Republikas teritorijā. Tomēr pastāv iespēja, ka neskatoties uz vienādām konfesijām, abu draudžu sludinātā mācība un reliģiskā darbība krietni atšķiras, jo draudzes pieder pie vienas konfesijas dažādiem atzariem. Tādēļ likumā arī norādīts otrais pārreģistrācijas priekšnoteikums – autonomā darbība. Ja draudze iekļaujas kādā no jau reģistrētajām savienībām (baznīcām) ir saprotams, ka reliģiskās savienības (baznīcas) un draudzes konfesija ir vienāda un šīs konfesijas draudzes jau darbojas valsts teritorijā. Tādējādi jāsecina, ka pārreģistrācijas mērķis ir nevis reliģisko organizāciju tiesību ierobežojums, bet sabiedrības interešu un drošības aizsardzība. Pavisam cita nozīme ir pārreģistrācijas termiņam. Desmit gadi ir ļoti ilgstošs periods, kurā draudzēm jāpārreģistrējas. Nav saprotams, kāpēc likumā ir norādīts tik ilgs pārreģistrācijas termiņš. Pārliecināties par draudžu lojalitāti un darbības atbilstību likumiem var arī īsākā laika posmā. To pašu normas darbības rezultātu valsts var sasniegt, mazāk ierobežojot draudžu tiesības, ja pārreģistrācijas termiņš tiks saīsināts. Valsts cilvēktiesību birojs ir iesniedzis Saeimas Cilvēktiesību un sabiedrisko lietu komisijai priekšlikumu grozīt Reliģisko organizāciju likuma 8.panta 4.daļu, nosakot pārreģistrācijas termiņu trīs gadi. Minētais priekšlikums būtu pilnībā atbalstāms. Saīsinot pārreģistrācijas termiņu līdz trīs gadiem, tiks sasniegts tāds pats rezultāts kā līdz šim, tomēr tas mazāk ierobežos pārreģistrējamo draudžu tiesības.

Reliģisko organizāciju darbības reglamentējumā ir vērojamas arī citas nekonsekvences. Reliģisko organizāciju likumā atrunātajam priekšnoteikumam, ka vienas

konfesijas draudzes var izveidot valstī tikai vienu reliģisko savienību (baznīcu)¹, ir diskriminējoša nozīme. Šis likuma noteikums ierobežo draudžu tiesības dibināt vairākas reliģiskās savienības (baznīcas), tādējādi veicinot draudžu pakļaušanos vienai reliģiskajai savienībai, un radot reliģiskajai savienībai, kura reģistrējas pirmā, nepārprotamas privilēģijas.

Šādu valsts rīcību viennozīmīgi nosodīja Eiropas Cilvēktiesību tiesa, norādot, ka noregulējot dažādu reliģisko organizāciju savstarpējās attiecības, kā arī veidojot savas attiecības ar tām, valstij ir jābūt neitrālai un objektīvai. Reliģisko organizāciju konflikta gadījumā valsts institūcijas nedrīkst izskaust konflikta sekas plurālisma iznīcināšanas ceļā. Gluži otrādi – valsts institūcijām ir jāpanāk, lai pretējie grupējumi viens otru paciestu jeb vismaz paciestu. Reliģiskās organizācijas šķelšanās gadījumā jebkura valsts darbība, kas piespiež reliģisku kopienu vai tās daļu pret pašas gribu pakļauties vienotai vadībai, ir reliģijas brīvības pārkāpums. Demokrātiskā valstī valsts institūcijām nav jācenšas, lai noteikta reliģiska kopiena paliktu viengabalaina vai lai tai saglabātos vienota vadība². Gadījumā, ja kādas reliģiskās organizācijas sūdzība nonāks līdz Eiropas Cilvēktiesību tiesai, lietas iznākums ir zināms, un tas nebūs par labu Latvijas Republikai. Tādējādi minēto ierobežojošo normu būtu jāizslēdz no Reliģisko organizāciju likuma.

Apskatot normatīvo reglamentējumu no reliģisko organizāciju kā tiesību subjekta un tām piemītošo tiesību klāsta aspekta, var secināt, ka pašreiz Latvijas Republikā pastāv sešu pakāpju reliģisko organizāciju darbības formas, un proti:

1. pārreģistrējama draudze;
2. pastāvīgi reģistrēta draudze;
3. reliģiskā savienība (baznīca);
4. diecēze;
5. reliģiskās organizācijas iestāde;
6. Katoļu baznīcas juridiska persona.

Ar katru no norādītajām reliģiskajām organizācijām Latvijas Republikai ir īpatnējas attiecības. Atkarībā no reliģiskās organizācijas darbības formas tiek reglamentēta reliģiskās organizācijas darbība, mainās tiesību apjoms. Ir vērojama tendence veidot daudzpakāpju reģistrācijas struktūru. Sākotnēji draudze tiek reģistrēta kā pārreģistrējama, pēc tam iegūst pastāvīgo statusu un, apvienojoties, draudzes var veidot reliģisko savienību (baznīcu). Savukārt reliģiskajām savienībām (baznīcām) ir tiesības dibināt diecēzes un iestādes.

---

¹ Reliģisko organizāciju likuma 7.panta 3.daļa: LR likums. *Latvijas Vēstnesis*, 1995. 26. septembris, nr. 146

² ECT 2002.gada 27.marta spriedums lietā Metropolitan Church of Bessarabia and others v. Moldova <http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=1&portal=hbkm&action=html&highlight=Metropolitan%20%7C%20Church%20of%20%7C%20Bessarabia&sessionid=6660038&skin=hudoc-en> (accessed 2006. 10.april)

Nākamais solis norādītajā ķēdītē ir reliģiskās organizācijas, kuru attiecības ar Latvijas Republiku var regulēt speciālie likumi¹. Šo attiecību priekšnoteikumi tiks apskatīti zemāk.

Tomēr normatīvajā bāzē ir arī vērojama reglamentējuma pamatotības nepietiekamība, kā arī dažās normās ietvertās diskriminācijas pazīmes.

2.2. Atsevišķu reliģisko organizāciju darbības reglamentējums

Neskatoties uz to, ka Reliģisko organizāciju likumā netiek atrunātas valsts un atsevišķu reliģisko savienību (baznīcu) īpatnējās attiecības, tomēr ir atrunāta iespēja regulēt valsts un atsevišķu reliģisko organizāciju attiecības ar speciālu likumu palīdzību. Likumā netiek norādīts uz konkrētajām reliģiskajām organizācijām, tomēr, apskatot Latvijas Republikas un reliģisko organizāciju attiecības, var secināt, ka ar evaņģēlisko luterāņu, Romas katoļu, pareizticīgo, vecticībnieku, metodistu, baptistu, Septītās dienas adventistu un Mozus ticīgo (judaistu) konfesijām valstij ir izveidojušās sevišķas attiecības. Tieši šīm konfesijām valsts ir deleģējusi laulību slēgšanas funkcijas, šo konfesiju kapelāni darbojas valsts institūcijās, kā arī piecu no astoņu konfesiju garīdznieki pasniedz valsts skolās kristīgās ticības mācību. Šīm konfesijām ir īpatnējs statuss Latvijas Republikā, to tiesību klāsts atšķiras no citu konfesiju tiesībām. Minēto reliģisko savienību (baznīcu) darbībām, nostājam un viedoklim ir sevišķa nozīme sabiedrības dzīvē. Reliģisko savienību (baznīcu) pārstāvji aktīvi piedalās publiskajos pasākumos, valsts institūciju rīkotajos pasākumos, veic aktīvu sadarbību ar valsts varas pārstāvjiem. Ikdienā šīs konfesijas definē kā „tradicionālās” Latvijas Republikas konfesijas. Tomēr atšķirībā no kaimiņvalsts Lietuvas, kuras Konstitūcijas 43.pantā ir norāde uz tradicionālo reliģisko organizāciju darbību valsts teritorijā, bet likumā „Par reliģiskām draudzēm un savienībām” ir noteiktās deviņas konfesijas, kuras valsts ir definējusi par tradicionālām², Latvijas Republikas normatīvajos aktos minētais nav noregulēts. Normatīvajos aktos nav noteikts, kuras ir „tradicionālās” konfesijas, kā ir iespējams iegūt šo statusu, pēc kādiem kritērijiem tiek noteikts „tradicionalitātes” statuss, visbeidzot, nav noteikts kas ir domāts ar terminu „tradicionālā konfesija”.

Kā pirmo soli valsts un atsevišķu reliģisko savienību (baznīcu) attiecību definēšanai un normatīvai nostiprināšanai var minēt 2002.gada 12.septembrī ar likuma “Par Latvijas Republikas un Svētā Krēsla līgumu” pieņemšanu ratificēto 2000.gada 8.oktobrī parakstīto Latvijas Republikas un Svētā Krēsla līgumu. Līgumā tika nostiprinātas normas, pamatojoties uz kurām, turpmāk tiktu īstenotas valsts un Katoļu baznīcas attiecības. Noslēgtais līgums

¹ Reliģisko organizāciju likuma 5.panta 7.daļa: LR likums. *Latvijas Vēstnesis*, 1995. 26. septembris, nr. 146

² Balodis R. Lietuvas pieredze valsts un baznīcu attiecību jomā. *Lietuvas Republikas konstitucionālās tiesa un tradicionālās reliģiskās organizācijas*. Rīga, 2001, 9.-12.lpp.

nenozīmē, ka Katoļu baznīcai vairāk nav saistoši Latvijas Republikas normatīvie akti, tomēr kolīziju gadījumā tiktu piemērotas starptautiskā līguma normas, nevis nacionālo tiesību normas. Līgumā ir nostiprināta katras puses, valsts un baznīcas, nostāja, veidojot savstarpējo sadarbību, reglamentējot jautājumus, saistītus ar baznīcas struktūrvienību darbību, koordinējot valsts institūciju rīcību. Līguma noteikumi nosaka Katoļu baznīcas tiesisko stāvokli Latvijas Republikā, reglamentē jautājumus, kas saistīti ar Katoļu baznīcas struktūrvienību uzbūvi, darbības nosacījumiem valsts teritorijā, sadarbības jomas un veidus. Līgumā ir atrunāts Katoļu baznīcas tiesiskais statuss, Katoļu baznīcas ticības mācības pasniegšana izglītības iestādēs, katoļu skolu un augstskolu tiesiskais regulējums, valsts finansējums Katoļu baznīcai piederošo kultūras pieminekļu uzturēšanai, kuriem ir kultūrvēsturisko pieminekļu statuss. Līgumā ir reglamentēta katoļu garīgā aprūpe Nacionālajos bruņotajos spēkos un ieslodzījuma vietās.

Vairākās Eiropas valstīs katoļu ticība ir joprojām ļoti izplatīta un tās stāvoklis sabiedrībā atšķiras no citu konfesiju stāvokļa. Ņemot vērā Katoļu baznīcas lielo nozīmi vēsturiskajā valstu attīstībā, līgumu slēgšana ar Katoļu baznīcu ir diezgan izplatīta prakse Eiropas Savienības valstīs. Līgumus ar Katoļu baznīcu noslēdza Polija, Spānija, Itālija, Ungārija.

Attiecību ar Katoļu baznīcu normatīvā nostiprināšana izjauc valsts un „tradicionālo” reliģisko savienību (baznīcu) attiecību līdzsvaru. Normatīvi nostiprināt savas attiecības ar valsti vēlējas arī citas reliģiskās savienības (baznīcas). Vēlēdamies tomēr normatīvi noregulēt Latvijas Republikas un citu lielo reliģisko savienību (baznīcu) attiecības, 2004.gada 8.jūnijā Ministru kabinets parakstīja līgumus ar sešām reliģiskajām savienībām (baznīcām): Latvijas Evaņģēliski luteriskā baznīca, Latvijas Pareizticīgā baznīca, Latvijas Baptistu draudžu savienība, Septītās Dienas Adventistu Latvijas draudžu savienība, Latvijas Apvienotā Metodistu baznīca, Latvijas vecticībnieku Pomoras baznīcas Centrālā padome. Parakstītie līgumi ir identiski, tajos ir iekļauti vienādi priekšnoteikumi, neņemot vērā katras reliģiskās savienības (baznīcas) konfesionālās īpatnības. Piemērām, līgumā ar Latvijas Apvienoto Metodistu baznīcu ir norāde uz grēksūdzes noslēpumu, kaut gan konfesijas ticības mācībā nav tāda sakramenta, ka grēksūdze.

Lai parakstīto līgumu noteikumi varētu darboties un būtu saistoši, tika nolemts, balstoties uz parakstīto līgumu noteikumiem, izstrādāt speciālus likumus, kuru esamība atrunāta Reliģisko organizāciju likumā. Tieslietu ministrijā tika izveidota darba grupa valsts un minēto reliģisko savienību (baznīcu) attiecību regulējošo speciālo likumprojektu izstrādei. Darba grupa nolēma izstrādāt sešus individuālus likumus, katrā no likumiem atrunājot specifiskus, noteiktajai konfesijai raksturīgus jautājumus. Izstrādājot likumprojektus, notika

pārrunas ar reliģisko savienību (baznīcu) pārstāvjiem par likumprojektā iestrādājamo normu noteikumiem, konsultācijas ar ekspertiem par likumprojektos iestrādāto normu atbilstību citu normatīvo aktu un starptautisko tiesību aktu normām. Likumprojektos ir noteikts reliģisko savienību (baznīcu) statuss Latvijas Republikā, to tiesības un pildāmās funkcijas, valsts un reliģisko savienību (baznīcu) sadarbības jomas, valsts un reliģisko savienību (baznīcu) savstarpēja atbalsta veidi. Likumprojektos atrunāti jautājumi par reliģisko savienību (baznīcu) nosaukumu aizsardzību, iekšējās pārvaldes autonomiju, laulību reģistrāciju, ticības mācības pasniegšanu izglītības iestādēs, mācību iestāžu dibināšanas noteikumiem, sadarbību patvēruma piešķiršanas procesā, svētku dienām, garīgo aprūpi Nacionālajos bruņotajos spēkos, ieslodzījuma vietās, medicīnas iestādēs. Ir iestrādāti noteikumi par rīcību ar reliģisko savienību (baznīcu) īpašumiem, darba tiesiskajām attiecībām reliģiskajās savienībās (baznīcās), reliģisko savienību (baznīcu) īpašumā esošo kultūrvēsturisko pieminekļu uzturēšanu. Speciālie likumprojekti 2005.gada 1.decembrī ir iesniegti Saeimas Juridiskajai komisijai.

Latvija nav pirmā valsts, kura cenšas normatīvi nostiprināt savas attiecības ar atsevišķām reliģiskajām organizācijām. Ārvalstīs gan līgumu slēgšana ar reliģiskajām organizācijām, gan speciālo likumu pieņemšana par reliģiskajām organizācijām ir diezgan izplatīta prakse. Tas galvenokārt tiek praktizēts valstīs, kur ir atzītas baznīcas vai kur attiecības ar reliģiskajām organizācijām balstās uz neitralitāti, bet ar atsevišķām reliģiskajām organizācijām tiek veidotas īpašas sadarbības attiecības. Piemēram, Itālijā starp atsevišķām reliģiskajām organizācijām un valsti ir noslēgti līgumus. Lai šos līgumus padarītu par līdzvērtīgiem likumiem, Itālija par tām reliģiskajām organizācijām, ar kurām ir noslēgti atsevišķi līgumi, ir pieņēmusi speciālus likumus, kas regulē šo organizāciju darbību¹. Ungārijā valsts un reliģiskās organizācijas arī ir iesaistītas līgumiskajās attiecībās. Vēlāk līgumus apstiprināja parlaments². Līgumos ar reliģiskajām organizācijām ir atspoguļoti armijas kapelānu un finansiāla atbalsta jautājumi, turklāt tie satur vairākus valsts un reliģisko organizāciju attiecību fundamentālus jautājumus³.

Pagaidām nav zināms, vai tiks pieņemti Tieslietu ministrijas izstrādātie speciālie likumprojekti, vai Saeima apstiprinās Ministru kabineta noslēgtos līgumus, bet ir acīmredzama tendence normatīvi noregulēt valsts un reliģisko savienību (baznīcu) attiecības. Kad normatīvajā bāzē būs nostiprināts reliģisko savienību (baznīcu) sevišķs statuss, būs arī saprotams, kāpēc tieši šīm reliģiskajām organizācijām ir deleģētas dažas valsts funkcijas. Ir

¹ Balodis R. Baznīcu tiesības. Rīga: „Apgāds Mantojums”, 2002, 691.lpp.

² Piemēram, Agreement with the Lutheran Church (Government Resolution 1056/1999.(V.26) Korm.), *Legislation on church – state relations in Hungary*. Schanda B.(ed.) Budapest: Ministry of Cultural Heritage, 2002, p.112.

³ Ibid. p.17.

skaidra valsts nostāja izdalīt noteiktās reliģiskās organizācijas no citu starpa un dibināt ar tām sevišķas attiecības. Šāda valsts rīcība ir raksturīga valstīm, kurās valsts attiecības ar reliģiskajām organizācijām balstās uz neitralitāti, tomēr cieši sadarbojoties ar reliģiskajām organizācijām, piemēram, Itālija, Spānija, Polija.

Latvijas Republikas vēlēšanās veidot īpašas attiecības ar minētajām reliģiskajām savienībām (baznīcām) un sevišķi noregulēt to statusu ir likumsakarīga. Īpatnēja attieksme pret noteiktajām konfesijām ir izveidojusies vēsturiskās Latvijas Republikas attīstības gaitā. Pašlaik likumdevējs seko jau pirmskara Latvijā iedibinātai praksei. Minētajām reliģiskajām savienībām (baznīcām) jau pirmskara Latvijā bija sevišķs statuss, par katru no šīm reliģiskajām savienībām (baznīcām) tika izdoti normatīvie akti, kas noteica organizācijas tiesisko stāvokli un darbības pamatprincipus¹. Pat apspriežot Saeimā Satversmes 99.panta redakciju, tika atzīmēts, ka valstij nevar būt pilnīgi vienāda attieksme pret visām reliģiskajām konfesijām, kas šajā valstī ir, tika atzīmēta atsevišķu reliģisko organizāciju īpaša nozīme sabiedrības dzīvē, piedāvājot noteikt tradicionālās reliģiskās konfesijas un noslēgt ar šīm konfesijām sadarbības līgumus². Reliģiskās savienības (baznīcas), par kurām valsts vēlas pieņemt speciālus likumus, nevar pielīdzināt pārējām Latvijā reģistrētajām reliģiskajām organizācijām. Visas kopā šīs konfesijas pārstāv vairumu Latvijas ticīgo, un katra no tām veido nozīmīgu procentu no šī vairuma, to vēsturiskais, sociālais un kulturālais ieguldījums Latvijas sabiedrības attīstībā un latviešu mentalitātes veidošanā ir nesalīdzināmi lielāks, nekā pārējām konfesijām, to rīcībā atrodas nacionālās nozīmes kultūras un mākslas mantojums, kura saglabāšanā ir ieinteresēta arī valsts³. Tādējādi valsts rīcība, veidojot īpašas attiecības ar noteiktajām reliģiskajām savienībām (baznīcām), ir pamatota, likumsakarīga un izprotama. Tomēr valsts un atsevišķu reliģisko organizāciju attiecībām jābūt normatīvi nostiprinātām.

---

¹ Noteikumi par evaņģēliski luteriskās baznīcas stāvokli: Likumu un noteikumu krājums, 24.08.1928, Nr.22. Skat. arī 1934.gada 20.septembra Likums par evaņģēliski luterisko baznīcu: Likumu un noteikumu krājums, 27.10.1934, Nr.16; 1926.gada 8.oktobra Noteikumi par pareizticīgās baznīcas stāvokli: Likumu un noteikumu krājums, 30.10.1926, Nr.17; Likums par vecticībnieku draudzēm: Likumu un noteikumu krājums, 18.03.1935, Nr.4; 1923.gada 2.oktobra Noteikumi par baptistu draudzēm: Likumu un noteikumu krājums, 15.10.1923, Nr.20; 1928.gada 30.oktobra Noteikumi par septītās dienas adventistu draudzēm: Likumu un noteikumu krājums, 12.11.1928, Nr.24; 1934.gada 12.janvāra Noteikumi par Bīskapu – metodistu baznīcu Latvijā: Likumu un noteikumu krājums, 31.01.1934, Nr.1.

² Saeimas 1998.gada 20.augusta plenārsēdes stenogramma http://www.saeima.lv/steno/st_98/st2008.html (aplūkots 2006. 10.aprīlī)

³ Rudevskis J. Tradicionālo reliģisko konfesiju statuss, Satversme un cilvēktiesības <http://www.politika.lv/index.php?id=112023&lang=lv> (aplūkots 2006. 10.aprīlī)

2.3. Valsts un reliģisko organizāciju attiecību īstenošana

Iegūstot juridiskas personas statusu reliģiskās organizācijas uzsāk savu darbību kā privāttiesību subjekts. Reliģiskajai organizācijai tiek piešķirtas noteiktas tiesības, kā arī uzlikti noteikti pienākumi kā privāttiesību subjektam. Reliģiskajām organizācijām jāsniedz pārskati par savu darbību, jāmaksā nodokļi, jāsniedz finansiālās atskaites valsts institūcijām. Reliģiskajām organizācijām savā darbībā jāievēro normatīvo aktu prasības, tomēr normatīvie akti nevar uzlikt par pienākumu reliģiskajām organizācijām pildīt tādas darbības, kas robežotos ar iejaukšanos reliģiskās organizācijas iekšējās lietās. Tā Reliģisko organizāciju likumā tiek aizsargātas reliģiskās organizācijas iekšējā uzbūve, struktūra un reliģiskā darbība. Reliģisko organizāciju likumā paredzētās reliģisko organizāciju tiesības aizsargā valsts. Valstij un pašvaldībām un to institūcijām, kā arī sabiedriskajām un citām organizācijām nav tiesību iejaukties reliģisko organizāciju reliģiskajā darbībā¹.

Tādējādi normatīvajos aktos ir stingri noteikta valsts un reliģisko organizāciju autonomija. Reliģiskās organizācijas pašas nosaka savu struktūru, iekšējās darbības kārtību, lemj par vadības institūciju ievēlēšanu. Kaut gan Reliģisko organizāciju likums paredz reliģisko organizāciju pienākumu ietvert statūtos informāciju par reliģiskās organizācijas struktūru, vadības un revīzijas komisijas ievēlēšanas kārtību un to kompetenci², likums neparedz priekšrakstus kādai tai jābūt. Katra reliģiskā organizācija pati nosaka struktūras un iekšējās darbības noteikumus, un valsts no savas puses tos pieņem. Valsts nekādā mērā nevar ietekmēt reliģiskās organizācijas vadības institūcijas ievēlēšanu vai, gadījumā, ja reliģiskās organizācijas iekšienē radies strīds par reliģiskās darbības atbilstību ticības mācībai, izšķirt reliģiskās organizācijas iekšējo strīdu. Tādā veidā tiek iedibināta valsts institūciju un reliģisko organizāciju savstarpējā neatkarība un darbības nošķiršana. Neskatoties uz to, ka reliģiskās organizācijas veic savu pamatdarbību privāttiesību jomā, tās darbojas arī publisko tiesību sektorā. Jāpiebilst, ka reliģisko organizāciju darbība publisko tiesību sektorā skar noteiktas jomas, pārsvarā tās ir izglītība, sociālā aizsardzība, veselības joma.

Reliģiskās organizācijas var veikt darbību slimnīcās, pansionātos, soda izciešanas vietās un Nacionālo bruņoto spēku formējumos, ja to vēlās tajos esošās personas. Tādā veidā reliģiskajām organizācijām tiek dota iespēja darboties arī publisko tiesību sektorā. Reliģiskās organizācijas piedalās valsts sociālās aizsardzības un veselības jomā. Ja persona objektīvu iemeslu dēļ nevar īstenot savas tiesības piekopt noteiktu reliģisko kultu vai saņemt ikdienas

---

¹ Reliģisko organizāciju likuma 5.panta otrā daļa: LR likums. *Latvijas Vēstnesis*, 1995. 26. septembris, nr. 146

² Reliģisko organizāciju likuma 10.panta pirmās daļas 4.punkts: LR likums. *Latvijas Vēstnesis*, 1995. 26.septembris, nr. 146

reliģisko aprūpi, valsts nodrošina viņai šādu iespēju, vienlaicīgi ļaujot reliģisko organizāciju pārstāvjiem darboties valsts darbības jomās.

Latvijas Republikā ir izveidots kapelānu institūts, un kapelāni darbojas saskaņā ar 2002.gada 2.jūlija Ministru kabineta noteikumiem Nr.277 „Noteikumi par kapelāna dienestu”. Kapelāni darbojas Nacionālo bruņoto spēku apvienībās, kur nodrošina Nacionālo bruņoto spēku personālsastāva garīgo aprūpi, lidostu, ostu un sauszemes transporta stacijās, ārstniecības vai medicīniskās aprūpes un sociālās aprūpes iestādēs, veicot personu garīgo aprūpi, atbilstoši savai kompetencei sniedzot morālu atbalstu un nepieciešamās konsultācijas reliģiskajos jautājumos, ieslodzījuma vietās, lai sniegtu morālu atbalstu un nepieciešamās konsultācijas reliģiskajos un ētikas jautājumos, ka arī veiktu tikumiskās audzināšanas pasākumus. Kapelānu darbību finansiāli un materiāltehniski nodrošina attiecīgā valsts vai pašvaldības iestāde piešķirto budžeta līdzekļu ietvaros¹. Valsts ne tikai ļauj reliģiskajām organizācijām darboties publisko tiesību jomā, bet arī atbalsta to, finansējot kapelānu darbību. Personai tiek dota iespēja realizēt savas reliģijas brīvības tiesības, pat, ja tai dotajā momentā ir ierobežotas brīvās pārvietošanās tiesības. Jāpiebilst, ka par kapelāniem var būt tikai likumā noteikto reliģisko organizāciju pārstāvji. Līdzīgs regulējums attiecībā uz personu garīgo aprūpi valsts sektora institūcijās ir arī Itālijā. Itālijā arī ir izveidots kapelānu institūts, kas darbojas armijas apvienībās, ieslodzījumu vietās, ir paredzēta garīgā aprūpē medicīnas iestādēs².

Vēl viena publisko tiesību sektora joma, kur darbojas reliģiskās organizācijas ir izglītība. Latvijas Republikā ikvienam ir garantētas tiesības apgūt ticības mācību gan individuāli, gan kopā ar citiem reliģisko organizāciju mācību iestādēs³. Turklāt ir paredzēta kristīgās ticības mācības stundu pasniegšana valsts un pašvaldību skolās. Kristīgās ticības mācība tiek mācīta tām personām, kuras rakstveidā izteikušas vēlēšanos to apgūt. Skolā jābūt vismaz 10 skolēniem, kas vēlas apgūt kristīgās ticības mācību. Pēc Izglītības un zinātnes ministrijas apstiprinātās programmas tiesības mācīt kristīgas ticības mācību ir noteiktajām konfesijām, proti, evaņģēliski luteriskajai, Romas katoļu, pareizticīgo, vecticībnieku un baptistu konfesijām. Kristīgās ticības mācība ir izvēles priekšmets un skolēni var izvēlēties, vai mācīties to vai ētiku. Gan ētika, gan kristīgās ticības mācība tiek finansēta no valsts budžeta. Valsts un pašvaldību pārziņā esošajās nacionālo minoritāšu skolās, ja to vēlas apmācāmie, Izglītības un zinātnes ministrijas noteiktajā kārtībā var pasniegt arī attiecīgajai nacionālajai minoritātei raksturīgās ticības mācību. Tādējādi valsts atļauj un finansiāli atbalsta

¹ Noteikumi par kapelānu dienestu: MK noteikumi nr.227. *Latvijas Vēstnesis*, 2002. 5.jūlijs, nr. 101

² Ferrari S. State and Church in Italy. Gram.: *State and Church in the European Union* Robbers G.(ed.) Baden-Baden: Nomos Verl.-Ges., 1996, p. 183-184

³ Reliģisko organizāciju likuma 6.panta pirmā daļa: LR likums. *Latvijas Vēstnesis*, 1995. 26. septembris, nr. 146

noteiktu reliģisko organizāciju darbību izglītības iestādēs. Līdzīgs reglamentējums pastāv Spānijā. Ticības mācība tiek pasniegta publiskajās skolās tikai tad, ja skolēni izteikuši vēlēšanas apgūt šo priekšmetu. Turklāt tiesības pasniegt ticības mācību attiecas ne uz visām reliģiskajām organizācijām, bet tikai uz tām, ar kurām valsts ir noslēgusi vienošanos¹.

Reliģisko organizāciju līdzdalība publisko tiesību sektorā, neaprobežojas tikai ar līdzdalību izglītības, sociālās un medicīnas aprūpes jomā. Reliģiskās organizācijas var darboties publiskajā sektorā arī ar politisko organizāciju starpniecību. Latvijas Republikas normatīvie akti neaizliedz reliģiskajām organizācijām vai to atsevišķiem locekļiem piedalīties politisko partiju darbībā. Pašlaik Latvijas Republikā nav tādu politisko partiju, kas pārstāvētu noteiktās reliģiskās organizācijas intereses. Arī reliģiskās organizācijas neizsaka noteiktu atbalstu kādai politiskajai partijai. Tomēr jāatzīmē, ka Latvijas Republikas 8.Saeimas vēlēšanās 4.vietā ierindojās Latvijas Pirmā Partija, kuras programmā ir nepārprotamas norādes uz Dievu, mērķis veicināt katra cilvēka garīgo un materiālo labklājību ar ticību kristīgām pamatvērtībām, izteikta nostāja veicināt Latvijā uz kristīgām vērtībām pamatotu politiku, kristīgās morāles principu nostiprināšanu, nodrošināt cilvēka pamattiesības un brīvības atbilstoši Svēto Rakstu pamatpatiesībām². Partijas biedru starpā ir arī vairāki dažādu konfesiju mācītāji. Partijas aģitācijas programmas ietvaros tika īpaši uzsvērtas partijas biedru mācītāju amatu ieņemšana. Nevar pateikt, ka darbojoties Saeimā Latvijas Pirmā partija pārstāv kādas konkrētas reliģiskās organizācijas intereses, tomēr arī nevar noliegt, ka partijas darbībā ir jūtams īpašs atbalsts reliģisko organizāciju darbībai. Kaut gan neviena reliģiskā organizācija atklāti neatbalsta šo partiju, partijas biedri nepieder pie kādas konkrētas konfesijas un partijas politika netiek balstīta uz noteiktās reliģijas mācību, tomēr reliģiskajām organizācijām rodas iespēja netieši iesaistīties politiskajā darbībā, savu interešu aizsardzības nodrošināšanai.

Latvijas Republika, sadarbojoties ar reliģiskajām organizācijām, ir deleģējusi tām vienu no savām funkcijām. Civiltāvokļa aktu reģistrācija ir valsts deleģēta funkcija pašvaldību dzimtsarakstu nodaļām, tomēr laulības reģistrāciju var veikt arī reliģisko organizāciju pārstāvji. Tā Civillikumā ir paredzēta iespēja laulāties pie evaņģēlisko luterāņu, Romas katoļu, pareizticīgo, vecticībnieku, metodistu, baptistu, septītās dienas adventistu vai Mozus ticīgo (jūdaistu) konfesijas garīdznieka ar civiltiesiskajām sekām. Laulībai, kas noslēgta pie minēto konfesiju garīdzniekiem, ir tāds pats juridiskais spēks kā dzimtsarakstu nodaļā reģistrētai laulībai. Attiecīgās konfesijas garīdznieks paziņo par noslēgto laulību Dzimtsarakstu nodaļai, kura ieraksta to laulību reģistrā. Valsts ir deleģējusi vienu no savām

¹ Martinez – Torron J. School and Religion in Spain. European Review of Public Law. Religion and Public Law, 2005, Vol.17, nr.1, p.540.

² Latvijas Pirmās partijas programma http://www.lpp.lv/new/?section_id=48&l=1 (aplūkots 2006. 10.aprīlī)

funkcijām arī reliģiskajām organizācijām, piešķirot tām plašākas darbības iespējas publisko tiesību sektorā. Tāpat arī Spānijā laulībai, kas noslēgta saskaņā ar Katoļu baznīcas kanoniskajām tiesībām, pēc tās laicīgas ierakstīšanas civilajā reģistrā ir visas civiltiesiskās sekas. Kopš 1992.gada tādas pašas tiesiskās sekas ir arī laulībām, kas noslēgtas saskaņā ar jūdu (Mozus ticīgo), evaņģēlisko un musulmaņu konfesiju noteikumiem¹.

Runājot par valsts un reliģisko organizāciju attiecībām, jāapskata arī šo subjektu finansiālās attiecības. Reliģisko organizāciju finansiālo atbalstu no valsts puses var uzskatīt par kopējo Eiropas Savienības praksi². Latvijas Republikā reliģiskajām organizācijām tiek sniegts tiešais un netiešais finansiālais atbalsts.

Reliģisko organizāciju nekustamo īpašumu (zemi, ēkas, būves), kuru neizmanto saimnieciskajā darbībā, neapliek ar nekustamā īpašuma nodokli³. Reliģisko organizāciju sniegtajiem reliģiskajiem un rituālajiem pakalpojumiem, tādiem kā laulība, laulības jubileja, kristības, bēres un citas reliģiskā rakstura ceremonijas, nav piemērojamas likuma „Par pievienotās vērtības nodokli” normas⁴. Saņemot preces vai pakalpojumus, par kuriem samaksāts no ārvalstu finanšu palīdzības līdzekļiem, reliģiskajām organizācijām ir tiesības uz pievienotās vērtības nodokļa atvieglojumiem⁵. Minētos nodokļu atvieglojumus var uzskatīt par netiešu reliģisko organizāciju darbības valsts atbalstu.

Tomēr tiek praktizēta arī tiešā finansiālā atbalsta sniegšana. Tā katru gadu no valsts budžeta līdzekļiem tiek iedalīti līdzekļi Visvētākās Jaunavas Marijas Debesīs uzņemšanas svētku, kas atzīti par valsts nozīmes pasākumu, organizēšanai Aglonas svētvietā. 2004.gadā līdzekļi no valsts budžeta tika piešķirti sakrālā tūrisma objektu infrastruktūras uzlabošanai. 2005.gadā un 2006.gadā budžeta līdzekļi tika piešķirti programmai „Dotācija reliģisko organizāciju darbības nodrošināšanai”. Minētie līdzekļi tika piešķirti konkrētajām reliģiskajām organizācijām gan dievnamu restaurācijai, gan infrastruktūras uzlabošanai, gan darbam nepieciešamās tehnikas iegādei⁶. Finansiālā atbalsta sniegšana reliģiskajām organizācijām ir praktizēta arī citās Eiropas Savienības valstīs. Piemēram, Vācijā reliģiskās organizācijas ir atbrīvotas no atsevišķu nodokļu nomaksas, reliģisko organizāciju saņemtie

---

¹ Martinez – Torron J. Freedom of Religion in the Case Law of the Spanish Constitutional Court. Brigham Young University Law review, 2001, nr.2, p.728-729.

² Torfs R. Should the Churches Be subsidized? Different models; some Perspectives. Gram.: *Role of Churches in the Renewing Societies (Lectures and documents)*. Bruinsma R. (ed.) International Religious Liberty Association (European Section), 1997., p.45.

³ Likuma „Par nekustamā īpašuma nodokli” 1.panta otrās daļas 4.punkts: LR likums, *Latvijas Vēstnesis*, 1997. 17.jūnijs, nr. 145/147

⁴ Likuma „Par pievienotās vērtības nodokli” normu piemērošanas kārtība: MK noteikumi nr. 534, *Latvijas Vēstnesis*, 2005. 27.jūlijs, nr. 117

⁵ „Kārtība, kādā pievienotās vērtības nodoklis piemērojams preču importam, preču piegādēm, preču iegādēm Eiropas Savienības teritorijā un pakalpojumiem, par kuriem samaksāts no ārvalstu finanšu palīdzības līdzekļiem”: MK noteikumi nr.651, *Latvijas Vēstnesis*, 2005. 1.septembris, nr. 138

⁶ Grozījumi likumā „Par valsts budžetu 2005.gadam”: LR likums, *Latvijas Vēstnesis*, 2005. 16.septembris, nr.148, Par valsts budžetu 2006.gadam: LR likums, *Latvijas Vēstnesis*, 2005. 9.novembris, nr.179

ziedojumi netiek aplikti ar ienākuma nodokļi. Papildus minētajam, kā tiešu reliģisko organizāciju atbalstu var minēt „baznīcu nodokli”. Ar minēto nodokli apliek reliģiskajai organizācijai piederošo locekļu ienākumus, nodokli administrē valsts un nodot iegūtos līdzekļus reliģiskajai organizācijai.¹

Ņemot vērā reliģisko organizāciju darbību sociālās aprūpes jomā, sabiedrības garīgās izaugsmes veicināšanā, kā arī to darbību bezpeļņas raksturu, ir pamatota valsts finansiālā atbalsta sniegšana reliģiskajām organizācijām.

Valsts un reliģisko organizāciju administratīvi – tiesiskās attiecības sākas, reliģiskajai organizācijai iegūstot juridiskās personas statusu. Normatīvie akti reglamentē gan juridiskās personas statusa iegūšanas priekšnoteikumus, gan reliģiskās organizācijas kā juridiskās personas darbību. Normatīvajos aktos ir paredzēta iespēja reliģiskajām organizācijām darboties gan privāttiesību sfērā, gan noteiktajās jomās publisko tiesību sektorā. Valsts un reliģisko organizāciju administratīvi – tiesiskās attiecības tiek īstenotas, balstoties uz konstitucionāli nostiprinātiem principiem. Tādējādi ir nepieciešams apskatīt valsts un reliģisko organizāciju attiecību īstenošanu arī no konstitucionāli – tiesiskā aspekta.

---

¹ Robbers G. *State and Church in Germany: State and Church in the European Union* Robbers G.(ed.) Baden-Baden: Nomos Verl.-Ges., 1996, p.68-69.

3.nodaļa

Latvijas Republikas un reliģisko organizāciju attiecību konstitucionāli – tiesiskais aspekts

3.1. Satversmē nostiprinātie principi

Valsts darbības pamatprincipi pārsvarā ir atspoguļoti valsts konstitūcijā, proti, tādā tautas vai valsts tiesību normu un principu sistēmā, kurai piešķirts augstākais juridiskais spēks. Konstitūcija aicināta regulēt tiesisko attiecību pamatus starp cilvēku un sabiedrību no vienas puses un valsti no otras puses, kā arī pašas valsts varas organizēšanas un funkcionēšanas svarīgākās puses¹.

Latvijas Republikas Satversme tika pieņemta 1922.gada 15.februārī Satversmes Sapulces kopsēdē un stājas spēkā 1922.gada 7.novembrī. 1990.gada 4.maijā sākās Satversmes darbības pakāpeniskā atjaunošana un 1993.gada 6.jūlijā Satversme sāka darboties pilnā apjomā.

1922.gadā tika iecerēts veidot Satversmi divās daļās: valsts iekārta un pamatnoteikumi par pilsoņu tiesībām un pienākumiem. Satversmes otrajā daļā tika noteikta arī apziņas, ticības un kulta brīvība un pasludināta baznīcas šķiršana no valsts. Tomēr Satversmes otrā daļa trešā lasījuma balsojumā tika noraidīta. Tādējādi Satversmē netika deklarētas cilvēka un pilsoņu tiesības un brīvības. 1998.gada 15.oktobrī Satversme tika papildināta ar jaunu, 8.nodaļu – „Pamattiesības”. Šī nodaļa nomainīja 1991.gada konstitucionālo likumu „Par cilvēka un pilsoņa tiesībām un pienākumiem”, kā arī aizpildīja Satversmē līdz šim esošo cilvēktiesību un pamatbrīvību reglamentējuma trūkumu. Pamattiesības Satversmē ir koncipētas atbilstoši Rietumu demokrātiju cilvēktiesību „kanoniem”. Tās aptver gan klasiskās politiskās un pilsoniskās tiesības, gan arī mēreni formulētas sociālas tiesības².

Satversmes 99.pants reglamentē ikviena tiesības uz domas, apziņas un reliģiskās pārliecības brīvību. Ietverot šādu normu augstākajā normatīvajā aktā, valsts ir apņēmusies ievērot un aizsargāt katra cilvēka reliģijas brīvības tiesības. Šīs tiesības no vienas puses ir katra indivīda subjektīvās tiesības, kuras viņš var procesuāli realizēt, bet no otras puses, tās ir visām valsts institūcijām saistošas objektīvas tiesības, kuras nav saistītās ar noteiktu subjektu.

Ievērojot Latvijas Republikas Satversmē noteikto, Reliģisko organizāciju likums regulē sabiedriskās attiecības, kas veidojas, īstenojot apziņas brīvību un veicot reliģisko organizāciju darbību. Reliģisko organizāciju likuma mērķis ir Latvijas iedzīvotājiem garantēt

¹ Konstitūcija. Grām.: *Juridisko terminu vārdnīca*. Krastiņš I. (Zin. red.) Rīga: Nordik, 1998, 112.-113.lpp.

² Lēbers D.A. (Zin. red.) *Latvijas tiesību vēsture (1914 - 2000)*. Rīga: 2000, 499.lpp.

tiesības uz reliģijas brīvību, kas ietver tiesības brīvi noteikt savu attieksmi pret reliģiju, individuāli vai kopā ar citiem pievērsties kādai reliģijai vai nepievērsties nevienai no tām, brīvi mainīt savu reliģisko un citu pārliecību, veikt reliģisko darbību, kā arī paust savu reliģisko pārliecību, ievērojot spēkā esošos normatīvos aktus. Tātad Latvijas Republikā gan konstitūcijā, gan citos normatīvajos aktos ir noteiktas indivīda reliģiskās pārliecības brīvības tiesības. Tādējādi gan valsts institūcijas, gan privāta sektora organizācijas, gan arī fiziskas personas savā darbībā nedrīkst neievērot indivīda reliģijas brīvības tiesības vai aizskart tās. Valsts aizsargā šīs indivīda tiesības gan ļaujot personai brīvi pievērsties savai reliģijai, gan piemērojot sankcijas tām personām, kuras pretlikumīgi ierobežo vai aizskar personu reliģijas brīvības tiesības.

Personas, piekopjot noteiktu reliģiju, apvienojas un veido cilvēku grupas organizāciju, kurai tiek piešķirts juridiskas personas statuss. Šādai juridiskai personai arī piemīt reliģijas brīvības tiesības un uz to ir attiecināmas Satversmes 99.pantā noteiktās reliģijas brīvības tiesības. Reliģiskā organizācija var būt reliģijas brīvības tiesību subjekts un var tāpat kā indivīds īstenot visas darbības, kas saistītas ar reliģiskās pārliecības brīvības tiesībām. Tā Latvijas Republikas Satversmes tiesa noteica, ka Satversmē noteikto pamattiesību subjekts var būt gan fiziska, gan juridiska persona. Tiesa atzina, ka pieteicējs – reliģiskā organizācija „Rīgas dievturu draudze „Austra”” – kā privāto tiesību juridiska persona var būt par Satversmes 99.pantā noteiktās reliģijas brīvības subjektu¹. Arī Eiropas Cilvēktiesību tiesa vienā no spriedumiem norādīja, ka reliģiskā institūcija kā tāda var ticīgo vārdā īstenot Cilvēktiesību un pamatbrīvību konvencijas 9.pantā noteiktās tiesības². Tādējādi reliģijas brīvības tiesības Latvijas Republikā ir nodrošinātas gan indivīdiem, gan to apvienībām – reliģiskajām organizācijām.

Satversmes 99.pants satur arī citu klauzulu, kas norāda uz valsts un reliģisko organizāciju attiecību modeli. Proti, Satversmes 99.panta otrais teikums - „valsts ir atdalīta no baznīcas”. 1922.gada Satversmes otrās daļas projekts arī paredzēja līdzīgu reglamentējumu, ietverot Satversmes 110.pantu: „Baznīca ir šķirta no valsts. Valsts baznīca nepastāv”³. 1998.gadā, pieņemot pašreizējo 99.pantu, teikuma redakcija bija „Baznīca ir šķirta no valsts”. Tika piedāvāts arī cits teikuma formulējums, proti, „Baznīca un valsts atbilstoši to

¹ Satversmes tiesas 2002.gada 11.novembra lēmums par tiesvedības izbeigšanu (lieta Nr.2002-07-01), http://www.satv.tiesa.gov.lv/LV/citi_doc/Tiev_izb/Lmizb20020701.pdf (aplūkots 2006. 10.aprīlī)

² ECT 2000.gada 27.jūnija spriedums lietā Ch'are Shalom Ve Tsedek v. France <http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=1&portal=hbkm&action=html&highlight=Ch%u2019are%20%7C%20Shalom%20%7C%20Ve%20%7C%20Tsedek&sessionId=6317555&skin=hudoc-en> (accessed 2006. 10.aprīlī)

³ Latvijas Satversmes Sapulces stenogrammas, 1922, 211.-272.lpp. Citēts pēc: Rudevskis J. Tradicionālo reliģisko konfesiju statuss, Satversme un cilvēktiesības <http://www.politika.lv/index.php?id=112023&lang=lv> (aplūkots 2006. 10.aprīlī)

kompetencei ir suverēnas, neatkarīgas un autonomas”. Apspriežot baznīcas un valsts atdalītības nosacījuma iekļaušanas Satversmē nepieciešamību, deputāti norādīja, ka „šis ieraksts Satversmē palīdz arī baznīcai izvairīties no valsts ietekmes. Tik tiešām baznīca ir atdalīta no valsts, tās ir divas pilnīgi dažādas institūcijas ar diviem dažādiem uzdevumiem [...] šīs frāzes neierakstīšana Satversmē varētu padarīt baznīcu par valsts institūciju ar visām no tā izrietošajām sekām”¹. Tātad Satversmē ietvertais princips norāda, ka valsts veido attiecības ar reliģiskajām organizācijām, balstoties uz valsts un reliģisko organizāciju attiecību atdalītības modeli.

Satversme ir tāda tautas vai valsts tiesību normu un principu sistēma, kurai piešķirts augstākais juridiskais spēks. Konstitūcija veido tiesību sistēmas kodolu², tādēļ tās juridisks spēks ir augstāks par citu Latvijas Republikas normatīvo aktu juridisku spēku. Tā kā hierarhijā normatīvie akti ir sakārtoti atbilstoši to juridiskam spēkam, normatīvo aktu hierarhijā Satversme ieņem visaugstāko vietu. Satversmes virsvadība paredz pārējo normatīvo aktu atbilstību šim normatīvajam aktam. Pašlaik Satversmē nav tiešā formulējuma par tās augstāko juridisko spēku. Netiešā veidā tas izriet no Satversmes 85.panta, kurā noteikts, ka Satversmes tiesa nodrošina zemāko normatīvo aktu satversmību jeb satversmes virsvadību³. Satversmes tiesa ir neatkarīga tiesu varas institūcija, kas Latvijas Republikas Satversmē un likumā noteiktās kompetences ietvaros izskata lietas par likumu un citu normatīvo aktu atbilstību Satversmei, kā arī citas ar šo likumu tās kompetencē nodotās lietas⁴. Satversmes tiesa ir tā institūcija, kas uzrauga, lai valstī veidotā normatīvā bāze atbilstu pamatlikuma principiem, lai Satversmē nostiprinātie principi tiktu realizēti atbilstoši to jēgai un mērķim. Satversmes tiesa pārbauda valsts varas darbības atbilstību Satversmes principiem, aizsargājot sabiedrības intereses un tiesības, kuras ir noteiktas Satversmē. Satversmes tiesas spriedums ir obligāts visām valsts un pašvaldību institūcijām, iestādēm un amatpersonām, ieskaitot tiesas, kā arī fiziskām un juridiskām personām. Tiesību norma, kuru Satversmes tiesa atzinusi par neatbilstošu augstākā juridiska spēka tiesību normai, uzskatāma par spēkā neesošu no Satversmes tiesas sprieduma publicēšanas dienas, ja Satversmes tiesa nav noteikusi citādi⁵.

Lai arī šobrīd Satversmes tiesā nav izskatītas lietas par noteiktu normatīvo aktu neatbilstību Satversmes 99.panta otrajam teikumam, tomēr tas nenozīmē, ka šāda veida

---

¹ Saeimas 1998.gada 20.augusta plenārsēdes stenogramma http://www.saeima.lv/steno/st_98/st2008.html (aplūkots 2006. 10.aprīlī)

² Jelāgins J. Tiesību pamatavoti. Gram.: Meļķis E. (Zin. red.) *Mūsdienu tiesību teorijas atziņas*. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 1999, 82.lpp.

³ Jelāgins J. Normatīvo tiesību aktu hierarhija. Gram.: Osipova S. (Zin. red.) *Tiesību spogulis I. Zinātnisko rakstu krājums tiesību teorijā un vēsturē*, Rīga: Biznesa augstskola Turība, 1999, 61.-62.lpp.

⁴ Satversmes tiesas likuma 1.panta 1.daļa: LR likums, *Latvijas Vēstnesis*, 1996. 14.jūnijs, nr. 103

⁵ Satversmes tiesas likuma 32.panta 2. un 3.daļa: LR likums, *Latvijas Vēstnesis*, 1996. 14.jūnijs, nr. 103

konstitucionālās sūdzības nevar būt izskatītas Satversmes tiesā nākotnē. Par normatīvo aktu normu sakārtošanu jādomā pirms ir iesniegtas konstitucionālās sūdzības.

3.2. Valsts un reliģisko organizāciju attiecību atdalītības modeļa noteikšanas pazīmes

Klasificējot valsts un reliģisko organizāciju attiecību modeļus, par pamatu tiek ņemtas pārsvarā vienādas pazīmes, proti, cik lielā mērā savā darbībā ir autonomas valsts un reliģiskās organizācijas, cik lielā mērā valsts sniedz reliģiskajām organizācijām finansiālu atbalstu, vai reliģiskās organizācijas tiek izdalītas kā īpaša organizāciju kategorija citu nevalstisko organizāciju starpā, vai reliģiskajām organizācijām ir deleģētās noteiktās valsts funkcijas. No tā, cik lielā mērā tiek īstenots viena vai otra pazīme, tiek noteikts valsts un reliģisko organizāciju attiecību modelis.

Arī zinātnieki definē pazīmes, kas raksturo valsts un baznīcas atdalītības principa īstenošanu valstīs.

Latvijas Universitātes asociētais profesors R.Balodis identificē septiņas pazīmes, kas raksturo atdalītības principa esamību konkrētajā valstī:

1. valsts un tās institūcijas nav tiesīgas kontrolēt savu pilsoņu attieksmi pret reliģiju, un tās neuzskaita (nefiksē) konkrēto pilsoņu reliģisko piederību;

2. valsts neiejaucas reliģisko organizāciju iekšējā darbībā (izņemot gadījumus, kad tiek pārkāpts likums);

3. valsts nesniedz materiālu un finansiālu atbalstu reliģisko organizāciju mācības izplatībai un aparāta uzturēšanai;

4. reliģiskās organizācijas nepilda valsts vai pašvaldību funkcijas;

5. valsts nepieļauj reliģisko organizāciju līdzdalību valsts pārvaldē, izņemot dalību sabiedriskās padomēs kultūras un sociālajā jomā;

6. valsts aizsargā reliģisko organizāciju likumīgo darbību un neiejaucas tās iekšējā darbībā;

7. reliģiskās organizācijas nevar piedalīties politisko organizāciju (partiju) darbībā un izrādīt tām materiālo vai citu palīdzību.¹

Tiesību augstskolas „Edilet” profesors R.Podoprīgors paplašina minēto pazīmju loku un piedāvā šādas pazīmes, kas raksturo atdalītības principa esamību noteiktajā valstī:

---

¹ Balodis R. Baznīcu tiesības. Rīga: „Apgāds Mantojums”, 2002, 196.–197.lpp.

1. valsts neiejaukšanās reliģisko organizāciju iekšējās lietās, kā arī reliģisko organizāciju neiejaukšanās valsts lietās;
2. reliģisko organizāciju vienlīdzības atzīšana valsts priekšā;
3. reliģijas pasludināšana par privāto jomu;
4. reliģisko organizāciju politiskās aktivitātes ierobežošana, arī politisko partiju dibināšana;
5. aizliegums reliģiskajām organizācijām pildīt valsts varas rakstura reģistrācijas un citas funkcijas;
6. reliģisko organizāciju izolācija no valsts izglītības, veselības, sociālās aizsardzības, kā arī citu publisko sfēru;
7. valsts noteiktas reliģisko organizāciju juridiskas (tiesiskās, organizācijas) iespējas un darbības formas;
8. valsts finansiāla atbalsta sniegšanas reliģiskajām organizācijām aizliegums¹.

Ņemot vērā aprakstītās valsts un reliģisko organizāciju attiecību atdalītības pazīmes, vērtējamos faktus, klasificējot valsts un reliģisko organizāciju attiecību modeļus, var noteikt pazīmes pēc kuriem nosakāms valsts un reliģisko organizāciju attiecību modelis. Par pamatu tiks ņemtas pazīmes, kas norāda uz valsts un reliģisko organizāciju attiecību atdalītības modeli. Valsts un reliģisko organizāciju attiecību modelis var būt nosakāms pēc tā, vai valstī tiek īstenotas izvirzītas pazīmes vai nē. Ja valsts un reliģisko organizāciju attiecības atbilst norādītajām pazīmēm, tad valsts un reliģisko organizāciju attiecības ir balstītas uz atdalītības principu. Ja valsts un reliģisko organizāciju attiecības neatbilst vairākām pazīmēm, tad valsts un reliģisko organizāciju attiecību modelis var būt gan valsts baznīcas modelis, gan atzīto baznīcu modelis, gan sadarbības modelis atkarībā no tā, cik cieši saistītas un viena no otras ir atkarīgas valsts un reliģiskā organizācija.

Valsts un reliģisko organizāciju attiecību atdalītības modeļa noteikšanas pazīmes:

1. **reliģisko organizāciju un valsts autonomija.** Pazīme norāda uz pilnīgu valsts un reliģisko organizāciju autonomiju. Tiek paredzēts, ka valsts neiejaucās reliģisko organizāciju iekšējās lietās, struktūrā, uzbūvē. Reliģiskās organizācijas un valsts iestādes ir pilnīgi autonomas, neviena no organizācijām nedrīkst iejaukties citas organizācijas darbībā. Ja valsts iejaucas reliģisko organizāciju iekšējās lietās, tad valsts un reliģisko organizāciju attiecības ir tuvākas valsts baznīcas modelim. Ja valsts un reliģisko organizāciju institūcijas ir autonomas, tad tādas attiecības ir pielīdzināmas valsts un baznīcas atdalītības modelim.

---

¹ Подопригора Р.А. Государство и религиозные организации (административно-правовые вопросы). Алматы: Издательский дом «Аркаим», 2002, с. 104.

2. reliģisko organizāciju atdalītība no publisko tiesību sektora. Izvērtējot minēto pazīmi tiek atspoguļots, vai reliģiskās organizācijas var darboties publisko tiesību sfērā, vai reliģisko organizāciju darbībai ir nozīme arī publisko tiesību sfērā. Apskatot valsts un reliģisko organizāciju attiecības, tiek vērtēta reliģisko organizāciju līdzdalība valsts izglītības, sociālās aizsardzības, veselības jomā. Atkarībā no tā, vai valsts skolās ir atļauts mācīt ticības mācību vai nē, vai medicīnas iestādēs un cietumos tiek veikta reliģisko organizāciju darbība var noteikt, ka valsts un reliģisko organizāciju attiecību modelis ir atdalītības modelis. Ja reliģisko organizāciju darbība tiek uztverta kā privātās sfēras darbība, tad valstī īstenotais valsts un reliģisko organizāciju attiecību modelis ir valsts un reliģisko organizāciju atdalītības modelis. Papildus tiek vērtētas arī reliģisko organizāciju tiesības veidot politiskās partijas vai piedalīties politisko organizāciju darbībā. Valsts un reliģisko organizāciju atdalītības modelis neatbalsta šādu iespēju. Reliģiskās organizācijas nevar iejaukties valsts pārvaldes sfērā ar „reliģisko” partiju starpniecību.

3. reliģisko organizāciju darbības formu vienlīdzīgums. Apskatot šo pazīmi, tiek analizētas valsts noteiktās reliģisko organizāciju darbības formas, kādā veidā un ievērojot kādus priekšnoteikumus reliģiskā organizācija var iegūt juridiskās personas statusu. Vai ir paredzētas dažādas juridiskā statusa iegūšanas procedūras dažādām reliģiskajām organizācijām? Valsts un reliģisko organizāciju attiecību atdalītības gadījumā, visām reliģiskajām organizācijām tiek piešķirts vienāds statuss un tiesību klāsts. Ja valstī ir noteikts īpašs atvieglots process dažām reliģiskajām organizācijām juridiskās personas statusa iegūšanai, tas var norādīt uz valsts reliģijas (baznīcas) modeli. Ja atsevišķām reliģiskajām organizācijām piešķirtas īpašas tiesības, deleģētas noteiktās valsts funkcijas, to darbība ir īpaši atbalstāma, valsts un reliģisko organizāciju attiecību modelis var būt valsts reliģijas (baznīcas) modelis vai valsts un reliģisko organizāciju sadarbības modelis.

4. valsts funkciju deleģējuma reliģiskajām organizācijām nepieļaujamība. Pazīme norāda vai reliģiskajām organizācijām ir deleģēta noteikto valsts funkciju veikšana, vai reliģiskās organizācijas var ietekmēt valsts varas lēmumu pieņemšanas procesu. Valstīs, kur tiek īstenots atdalītības modelis, tas ir aizliegts. Turpretim tā ir ikdienas prakse valsts reliģijas (baznīcas) modeļu vai valsts un reliģisko organizāciju sadarbības modeļu valstīs.

5. valsts finansiālā atbalsta reliģiskajām organizācijām nesniegšana. Valsts un reliģisko organizāciju atdalītības modeļa pastāvēšanas gadījumā, finansiālais atbalsts reliģiskajām organizācijām netiek sniegts vispār, vai sniegts reliģiskajai organizācijai kā jebkurai citai sabiedriskajai organizācijai. Ja noteiktā reliģiskā organizācija tiek finansēta no valsts budžeta, tad pastāv valsts reliģijas (baznīcas) modelis. Ja finansiālais atbalsts ir netiešs,

bet sniegts konkrēti reliģiskajām organizācijām, tad pastāv valsts un reliģisko organizāciju sadarbības modelis.

Pamatojoties uz izvirzītajām pazīmēm tālāk tiks analizēts, vai Latvijas Republikas un reliģisko organizāciju attiecību modelis ir atdalītības modelis, vai tomēr praksē īstenotas valsts un reliģisko organizāciju attiecības ir pieskaitāmas pie cita modeļa.

3.3. Baznīcas atdalītības no valsts principa īstenošana praksē

Tā kā Satversmes 99.panta otrais teikums nosaka valsts un baznīcas atdalītību, normatīvo aktu normām un valsts institūciju darbībai jāatbilst šim principam. Analizējot Latvijas Republikas un reliģisko organizāciju attiecību realizāciju saskaņā ar izvirzītajiem valsts un reliģisko organizāciju atdalītības attiecību modeļa pazīmēm un balstoties uz iepriekš aprakstīto praksi un normatīvo bāzi, varam secināt:

1. Reliģisko organizāciju un valsts autonomijas prasību var uzskatīt par apmierinātu, jo prasība par valsts neiejaukšanos reliģisko organizāciju iekšējā darbībā (izņemot gadījumus, kad tiek pārkāpts likums) ir iestrādāta Reliģisko organizāciju likumā. Tāpat valsts institūcijas nav tiesīgas kontrolēt iedzīvotāju attieksmi pret reliģiju vai fiksēt to valsts institūciju izdotajos dokumentos.
2. Reliģisko organizāciju atdalītības no publisko tiesību sektora pazīme pašlaik netiek īstenota. Ticības mācības stundas tiek pasniegtas valsts skolās, reliģiskās organizācijas veic reliģisko darbību medicīnas iestādēs un cietumos, ir izveidots kapelānu dienests. Reliģisko organizāciju pārstāvji cieši sadarbojas ar valsts varas pārstāvjiem. Turklāt ir apšaubāma prasības īstenošana par reliģisko organizāciju darbības politiskajās organizācijās nepieļaujamību.
3. Reliģisko organizāciju darbības formu vienlīdzīgums netiek nodrošināts. Jau tagad ir paredzētas vairākas dažādu reliģisko organizāciju darbības formas, turklāt reliģiskajām organizācijām piemītošo tiesību klāsts atšķiras. Atsevišķām reliģiskām savienībām (baznīcām) ir sevišķs statuss, un par to tiesisko stāvokli ir plānots pieņemt atsevišķus likumus.
4. Nevar apgalvot, ka valsts funkcijas netiek deleģētas reliģiskajām organizācijām. Kā tipiskāko piemēru var minēt laulību reģistrāciju ar juridiskām sekām, ko ar attiecīgās konfesijas vadības atļauju ir tiesīgi veikt astoņu konfesiju garīdznieki.
5. Netiek pildīta arī finansiāla atbalsta reliģiskajām organizācijām nesniegšanas prasība. Valsts sniedz reliģiskajām organizācijām gan netiešo finansiālo atbalstu

nodokļu atvieglojumu veidā, gan tiešā veidā, piešķirot reliģiskajām organizācijām dotācijas no valsts budžeta līdzekļiem.

Tādējādi var secināt, ka pamatprasības valsts un reliģisko organizāciju attiecību pozitīvās atdalītības modeļa īstenošanai nav izpildītas, kas liecina par Latvijas Republikas Satversmē un Reliģisko organizāciju likumā deklarētā valsts un baznīcas pozitīvās atdalītības modeļa nepastāvēšanu praksē. Latvijas Republikas prakse arī krietni atšķiras no tipiskāko valstu, kur tiek īstenots valsts un baznīcas atdalītības modelis (piemērām, Francija, Amerikas Savienotās Valstis) prakses. Līdz ar to konstitucionālās sūdzības gadījumā Satversmes tiesai būtu pamats vairāku normatīvo aktu normas uzskatīt par neatbilstošiem Satversmē nostiprinātam principam.

Minētais ir cieši saistīts ar Latvijas Republikas Saeimā esošās Pirmās partijas valdes locekļa A.Šlesera pausto gatavību aizstāt Latvijas Republikas Satversmē paredzēto valsts un baznīcas atdalītību ar normu, ka Latvijā nav valsts baznīcas.¹ Kā pamatojums minētajiem grozījumiem tika minēta vēlēšanās “juridiski, konstitucionāli, korekti” formulēt esošo situāciju, “lai mūsu dzīve atbilstu Satversmei”.

Satversmē ir nepieciešami nosacījumi, kas patiešām paredz būtību, ka valsts baznīca Latvijā nepastāv, bet tajā pašā laikā ir zināmas procedūras un darbības, kuras atsevišķos likumos paredzētajā kārtībā baznīcai tiek uzticētas. Minēto darbību īstenošana notiek valstij un reliģiskajām organizācijām sadarbojoties, tajā pašā laikā pastāvot pilnīgi savstarpējai neatkarībai starp valsti un baznīcu. Ņemot vērā Latvijas Republikas vēsturisko attīstību, iesakņojušās tradīcijas un paražas, valstij nevar būt pilnīgi vienāda attieksme pret visām reliģiskajām organizācijām, kas šajā valstī ir, sevišķi atzīmējama atsevišķu reliģisko organizāciju īpaša nozīme sabiedrības dzīvē, valsts sociālajā un kultūras sfērā, kā arī pastāvēšanas ilgums Latvijas Republikas teritorijā.

Ņemot vērā minēto un Latvijas Republikas un reliģisko organizāciju praksē pastāvošās attiecības, Latvijas Republikā izveidots modelis ir valsts un reliģisko organizāciju sadarbības modelis. Konstitūcijā nav noteikta valsts reliģija, bet arī nav īstenota valsts un reliģisko organizāciju atdalītība. Līdzīga prakse valsts un reliģisko organizāciju attiecību īstenošanā, tiek īstenotā Spānijā, Itālijā, Polijā. Šo valstu un reliģisko organizāciju attiecību modelis ir valsts un reliģisko organizāciju sadarbības modelis. Valstis atzīst reliģisko organizāciju autonomiju, tomēr reliģiskajām organizācijām tiek sniegta finansiāla palīdzība, deleģētas noteiktās funkcijas, reliģiskās organizācijas darbojas publiskajā sektorā. Balstoties uz atsevišķu reliģisko organizāciju darbības nozīmi sabiedrības dzīvē, ar tām tiek slēgti sadarbības līgumi vai pieņemti likumi, kas nosaka to tiesisko stāvokli.

---

¹ Egle I. LPP aicinās Satversmē precizēt baznīcas un valsts attiecības. “Diena”, 22.01.2003.

Tātad būtu apsverama ideja par Latvijas Republikas Satversmes grozīšanu, jo iesakņojušās tradīcijas valsts un reliģisko organizāciju attiecībās diez vai izdosies mainīt. Satversmes 99.panta otrais teikums varētu proklamēt, ka valstī nav valsts baznīcas.

Turklāt jābūt noregulētām arī valsts un atsevišķu reliģisko organizāciju attiecībām. Pašlaik minētās reliģiskās organizācijas sauc par tradicionālajām, likumprojektos, kas regulēs valsts un reliģisko organizāciju attiecības, arī tiek iestrādāta norāde uz tradicionalitāti. Tādējādi ir vērojama tendence nošķirt reliģiskās organizācijas kā tradicionālās un netradicionālās, kā tas tiek praktizēts Lietuvā. Taču, ņemot vērā Latvijas Republikas kultūru un tradīcijas, šādas prakses iestrādāšana normatīvajos aktos būtu diezgan apgrūtināša. Jau tagad ir izvirzītas prasības par tradicionālās konfesijas statusa piešķiršanu, kā arī citām konfesijām piešķirto valsts funkciju deleģējumu, dievturu konfesijai. Ja normatīvajos aktos tiks nostiprināts tradicionālās konfesijas statuss, minētās konfesijas pārstāvji vērsīsies pie likumdevēja, bet atteikuma gadījumā tiesā ar lūgumu noteikt tradicionālās konfesijas statusu dievturībai. Tradicionālo konfesiju noteikšana veicinās valsts vēl ciešāku sadarbību ar reliģiskajām organizācijām, neizslēdzot arī lielāko finansiālu atbalstu. Tradicionālo konfesiju statusa piešķiršana radīs papildus pienākumus valstij, attiecības ar noteiktajām reliģiskajām organizācijām kļūs vēl ciešākas nekā tās ir tagad. Turklāt būtu diezgan nopietni pārdomājama un izstrādājama kārtība kādā tiek piešķirts tradicionālās konfesijas statuss, priekšnoteikumi un nosacījumi šāda statusa piešķiršanai. Pašreizējā situācijā vēl ciešāka valsts un reliģisko organizāciju sadarbība un reliģisko organizāciju atbalsts no valsts puses, neveicinātu valsts ekonomisko, tiesisko un sociālo attīstību.

Ņemot vērā minēto būtu lietderīgāk noteikt vispārīgāko regulējumu, t.i., veidot attiecības ar atsevišķām reliģiskajām organizācijām, balstoties uz speciāliem likumiem. Likumos varētu būt izsmeļoši noteikts reliģiskās organizācijas tiesiskais statuss, reliģiskās organizācijas tiesības, veicamās funkcijas, darbības iespējas publiskajā sektorā. Katrs likums būtu individuāls un balstītos uz valsts un atsevišķas reliģiskās organizācijas attiecību īpatnībām, reliģiskās organizācijas ieguldījumu kultūras, izglītības, labdarības un pilsoniskās sabiedrības izveides jomā. Tomēr jāatceras, ka subjekts attiecībā uz kuru ir izdots likums, nevar ietekmēt vai mainīt pieņemtā likuma noteikumus. Tādējādi, ja likumi par valsts un reliģisko organizāciju attiecībām tiktu izstrādāti vispārējā kārtībā, reliģiskās organizācijas būtu pakļautas likumdevēja gribai, kas varētu sekmēt valsts iesaistīšanos reliģiskās organizācijas iekšējās lietās. Ņemot vērā starptautiski nostiprinātās reliģijas brīvības tiesības, kā arī valsts un reliģisko organizāciju attiecību specifisko un sensitīvo raksturu, pieņemot minētos likumus, būtu jāpanāk vienošanās ar reliģiskajām organizācijām par likumu saturu. Šāda vienošanās var izpausties kā līgums, tajā tiktu ietverti abu pušu, valsts un reliģiskās

organizācijas, savstarpēji pienākumi un tiesības. Līgumus ar reliģiskām organizācijām var uzskatīt par politisku lēmumu – juridiski nesaistošu valsts un reliģisko organizāciju gribas izteikumu, kas rada valstij politisku pienākumu veikt noteiktus pasākumus¹, t.i., balstoties uz noslēgtā līguma noteikumiem izstrādāt speciālo likumu. Aprakstītais regulējums ir plaši piemērots vairākās Eiropas valstīs, piemēram, Spānijā, Itālijā, Polijā, Vācijā, Ungārijā.

Valsts darbības liecina par mēģinājumiem ieviest apskatīto regulējumu praksē. Lai minētajam darbam būtu nepārprotams tiesisks pamatojums, Satversmes 99.pants varētu būt papildināms ar noteikumu, ka valsts un atsevišķu reliģisko savienību (baznīcu) attiecības var regulēt speciālie likumi.

---

¹ Skat.: Plēps J. Līgumi ar baznīcām: vieglākais ceļš iet pret Satversmi
<http://www.politika.lv/index.php?id=109895&lang=lv> (aplūkots 2006. 10.aprīlī)

KOPSAVILKUMS

Analizējot juridisko literatūru un normatīvos aktus, kas reglamentē valsts un reliģisko organizāciju attiecību īstenošanu, kā arī izpētot valsts un reliģisko organizāciju īstenošanas praksi, var izdarīt šādus secinājumus:

1. Personas reliģijas brīvības tiesības var izpausties divējādi: kā cilvēka iekšējās jūtas, domas, apziņa, kas skar personas iekšējo reliģijas uztveri, un kā savas iekšējās apziņas ārējā izpaušana, kas ir noteiktu ceremoniju un kulta piekopšana, publiskie pasākumi, savas ticības dogmu izplatīšana. Personai garantētā reliģijas brīvība, var tikt īstenota ne tikai individuāli, bet arī indivīdiem apvienojoties. Tādā veidā rodas reliģiskās organizācijas – indivīdu kopums, kas piekopj vienu un to pašu mācību, rituālus un ceremonijas. Reliģiskajai organizācijai piemīt tās pašas reliģijas brīvības tiesības kā indivīdam.

2. Valsts, koordinējot un organizējot sabiedrības dzīvi valsts iekšienē, nosāka arī kārtību, kādā valsts veido attiecības, saistītas ar indivīdu reliģijas brīvības tiesību īstenošanu. Tiek reglamentēta tieši reliģisko organizāciju darbība. Nepastāv normatīvi nostiprināto norādījumu par kārtību, kādā valsts īsteno attiecības ar reliģiskajām organizācijām. Līdz ar to katrā valstī veidojās savs modelis un uzskats par to, kādā veidā jābūt organizētām valsts un reliģisko organizāciju attiecībām.

3. Attiecībā uz demokrātiskajām valstīm pastāv vispārējie priekšraksti, kas raksturīgi valstu un reliģisko organizāciju attiecību modeļiem. Valsts un reliģisko organizāciju attiecību modelim jābūt veidotam tā, lai tiktu nodrošinātas personu reliģijas brīvības tiesības (gan vairākuma pārliecība, gan minoritāru grupu pārliecība), personas netiktu diskriminētas savas reliģiskās pārliecības dēļ, tiktu nodalīta valsts un reliģisko organizāciju institūciju darbības joma un kompetence, it īpaši valsts iejaukšanās robežas reliģisko organizāciju iekšējā darbībā, nebūtu pieļauta valsts iejaukšanās reliģisko organizāciju reliģiskajā darbībā, izveidotais modelis atbilstu valsts vēsturiskajam attīstības garam un tradīcijām.

4. Var izdalīt trīs pamatprincipus, pēc kuriem tiek veidotas valsts un reliģisko organizāciju attiecības: valsts un reliģisko organizāciju apvienība, valsts un reliģisko organizāciju sadarbība un valsts un reliģisko organizāciju atdalītība.

5. Balstoties uz valsts un reliģisko organizāciju attiecību pamatprincipiem, var izveidot šādu valsts un reliģisko organizāciju attiecību modeļu klasifikāciju:

5.1. reliģiskās valsts modelis;

5.2. valsts reliģijas (baznīcas) modelis;

5.3. valsts un reliģisko organizāciju sadarbības modelis;

5.4. valsts un reliģisko organizāciju pozitīvās atdalītības modelis;

5.5. valsts un reliģisko organizāciju negatīvās atdalītības modelis.

6. Valstij jāpiešķir reliģiskajām organizācijām noteiktas juridiskās tiesības vai atzīšana, lai tās pilntiesīgi un bez ierobežojumiem varētu darboties privātajā sektorā. Latvijas Republikā reliģiskās organizācijas tiek reģistrētas, piešķirot tām juridiskās personas statusu. Tieši sākot ar reģistrācijas procesu, sāk veidoties valsts un reliģisko organizāciju attiecības. Apskatot normatīvo reglamentējumu no reliģisko organizāciju kā tiesību subjekta un tām piemītošo tiesību klāsta aspekta, var secināt, ka pašreiz Latvijas Republikā pastāv sešu pakāpju reliģisko organizāciju darbības formas, un proti:

6.1. pārreģistrējama draudze;

6.2. pastāvīgi reģistrējama draudze;

6.3. reliģiskā savienība (baznīca);

6.4. diecēze;

6.5. reliģiskās organizācijas iestāde;

6.6. Katoļu baznīcas juridiska persona.

7. Atsevišķām konfesijām (evaņģēlisko luterāņu, Romas katoļu, pareizticīgo, vecticībnieku, metodistu, baptistu, septītās dienas adventistu un Mozus ticīgo (judaistu)) ir īpatnējs statuss Latvijas Republikā. Ņemot vērā Latvijas Republikas vēsturisko attīstību, iesakņojušās tradīcijas un paražas, valstij nevar būt pilnīgi vienāda attieksme pret visām reliģiskajām organizācijām, kas šajā valstī ir, sevišķi atzīmējama atsevišķu reliģisko organizāciju īpaša nozīme sabiedrības dzīvē, valsts sociālajā un kultūras sfērā, kā arī pastāvēšanas ilgums Latvijas Republikas teritorijā. Pašlaik ir acīmredzama tendence normatīvi noregulēt valsts un minēto konfesiju attiecības. Ir skaidra valsts nostāja īpaši izdalīt atsevišķas reliģiskās organizācijas no citu organizāciju vidus un dibināt ar tām īpašas attiecības.

8. Attiecības ar atsevišķām reliģiskajām organizācijām var būt regulētas, balstoties uz speciāliem likumiem. Likumos varētu būt izsmeļoši noteikts reliģiskās organizācijas tiesiskais statuss, reliģiskās organizācijas tiesības, veicamās funkcijas, darbības iespējas publiskajā sektorā. Katrs likums būtu individuāls un balstītos uz valsts un atsevišķas reliģiskās organizācijas attiecību īpatnībām, reliģiskās organizācijas ieguldījumu kultūras, izglītības, labdarības un pilsoniskās sabiedrības izveides jomā. Ņemot vērā starptautiski nostiprinātās reliģijas brīvības tiesības, kā arī valsts un reliģisko organizāciju attiecību specifisko un sensitīvo raksturu, pieņemot minētos likumus, būtu jāpanāk vienošanās ar reliģiskajām organizācijām par likumu saturu.

9. Latvijas Republikā gan konstitūcijā, gan citos normatīvajos aktos ir noteiktās indivīda reliģiskās pārliecības brīvības tiesības. Satversmē ietvertais princips norada, ka valsts veido attiecības ar reliģiskajām organizācijām, balstoties uz valsts un reliģisko organizāciju attiecību atdalītības modeli.

10. Valsts un reliģisko organizāciju attiecību atdalītības modeļa noteikšanas pazīmes ir: reliģisko organizāciju un valsts autonomija, reliģisko organizāciju atdalītība no publisko tiesību sektora, reliģisko organizāciju darbības formu vienlīdzīgums, valsts funkciju deleģējuma reliģiskajām organizācijām nepieļaujamība, valsts finansiālā atbalsta nesniegšana reliģiskajām organizācijām.

11. Latvijas Republikā pamatprasības valsts un reliģisko organizāciju atdalītībai nav izpildītas, kas liecina par Latvijas Republikas Satversmē deklarētā baznīcas atdalītības no valsts principa neievērošanu praksē, īstenojot valsts un reliģisko organizāciju attiecības. Tādējādi Satversmē nostiprinātais valsts un reliģisko organizāciju attiecību modelis, neatbilst praksē īstenotajam valsts un reliģisko organizāciju attiecību modelim.

12. Latvijas Republikā izveidots modelis ir valsts un reliģisko organizāciju attiecību sadarbības modelis. Valsts atzīst reliģisko organizāciju autonomiju, tomēr reliģiskajām organizācijām tiek sniegta finansiāla palīdzība, ir deleģētas noteiktās valsts funkcijas, reliģiskās organizācijas darbojas publiskajā sektorā. Satversmē ir nepieciešami nosacījumi, kas patiešām paredz būtību, ka valsts baznīca Latvijā nepastāv, bet tajā pašā laikā ir zināmas procedūras un darbības, kuras atsevišķos likumos paredzētajā kārtībā baznīcai tiek uzticētas.

Minētie secinājumi ļauj izteikt šādus priekšlikumus valsts un reliģisko organizāciju attiecību regulējošo normatīvo aktu pilnveidošanai:

1. Satversmē jābūt nostiprinātam tādām valsts un reliģisko organizāciju attiecību modelim, kas atbilst praksē īstenotajam valsts un reliģisko organizāciju attiecību modelim. Lai atspoguļotu praksē īstenotās valsts un reliģisko organizāciju attiecības, Satversmes 99.panta otrais teikums būtu izsakāms šādā redakcijā: „Valstī nav valsts baznīcas”.

2. Tā kā Latvijas Republika ar atsevišķām reliģiskajām organizācijām veido sevišķas attiecības, Satversmes 99.pants būtu papildināms ar noteikumu, ka valsts un atsevišķo reliģisko organizāciju attiecības var regulēt speciālie likumi. Minētais norādīs uz valsts darbību nepārprotamu tiesisku pamatojumu.

3. Reliģisko organizāciju likumā norādītais pārreģistrācijas termiņš nav leģitīmi noteikts, lai noteiktais ierobežojums būtu samērīgs, Reliģisko organizāciju likuma 8.panta 4.daļas pirmais teikums būtu izsakāms šādā redakcija: „To konfesiju un reliģiju draudzēm, kuras pirmo reizi uzsāk savu darbību Latvijas Republikā un kuras nepieder pie valstī jau

reģistrētajām reliģiskajām savienībām (baznīcām), pirmo trīs gadu laikā ir jāpārreģistrējas Reliģisko lietu pārvaldē ik gadu, lai šī institūcija pārliecinātos par attiecīgo draudžu lojalitāti pret Latvijas valsti un to darbības atbilstību likumdošanas aktiem”.

4. Reliģisko organizāciju likuma 5.panta 7.daļa ietvertais noteikums ierobežo vienas konfesijas reliģisko organizāciju tiesības apvienoties un dibināt vairākas reliģiskās savienības (baznīcas), radot tai reliģiskajai savienībai (baznīcai), kura reģistrējas pirmā, nepārprotamas privilēģijas un diskriminējot citu reliģisko organizāciju darbību. Tādējādi minēta norma būtu svītrojama no Reliģisko organizāciju likuma, saskaņojot likuma normas ar starptautisko tiesību aktu noteikumiem.

5. Reliģisko organizāciju likuma 3.panta 1.daļa būtu izsakāma šādā redakcijā: „Reliģiskās organizācijas ir šajā likumā noteiktajā kārtībā reģistrētās draudzes, reliģiskās savienības (baznīcas), diecēzes, kā arī Katoļu baznīcas kompetentās iestādes vai amatpersonas dibinātās, atzītās vai modificētās baznīcas publisko tiesību juridiskas personas”. Līdz ar to Reliģisko organizāciju likumā būtu izsmeļoši norādīti reliģisko organizāciju, kurām ir juridiskas personas statuss, veidi.

Аннотация.

Тема данной дипломной работы - „Модель отношений государства и религиозных организаций и её реализация (применение) в Латвийской Республике”. В ходе работы анализируется соответствие нормативно закреплённой модели отношений между Латвийской Республикой и религиозными организациями и модели применяемой на практике.

Изначально, в работе, основываясь на опыт зарубежных стран, предлагается классификация моделей отношений государства и религиозных организаций. Предлагаемая классификация используется для определения модели отношений в Латвийской Республике. В сравнительном аспекте предлагается опыт зарубежных стран по регулированию отношений между государством и религиозными организациями.

Модель отношений Латвийской Республики и религиозных организаций рассматривается с точки зрения административно-правового и конституционально-правового аспекта. Анализируются условия получения религиозными организациями правосубъективности, регулирование деятельности религиозных организаций. Рассматривается модель отношений основанных на отделении религиозных организаций от государства, закреплённая в Сатверсмэ Латвийской Республики. По предложенным критериям рассматривается - осуществляется ли модель отделения на практике.

Отдельное внимание уделяется отношениям государства и отдельных религиозных организаций, которые имеют особый статус в Латвийской Республике. В ходе работы предлагается возможное нормативное урегулирование положения отдельных религиозных организаций.

Основываясь на выводах, сделанных в ходе анализа, указывается на несоответствие нормативно закреплённой модели отношений Латвийской Республики и религиозных организаций с моделью применяемой на практике. В связи с этим указывается на необходимость внести изменение в Сатверсмэ Латвийской Республики, чтобы устранить существующее несоответствие. Анализируя законодательные акты Латвийской Республики, регламентирующие отношения государства и религиозных организаций, выделяются некоторые пробелы и даже непоследовательность в законодательной базе, предлагаются их возможные решения.

THE SUMMARY.

A theme of this degree work is "The model of the State and religion organizations relation and it's enactment in the Republic of Latvia". During work the correspondence of the model, corresponding to norm, of relations between the Latvian Republic and the religious organizations and models put into practice is analyzed.

Initially, in the work, being based on experience of foreign countries, classification of models of relations of the state and the religious organizations is offered. Offered classification is used for definition of model of relations in the Latvian Republic. In comparative aspect experience of foreign countries on regulation of relations between the state and the religious organizations is offered.

The model of relations of the Latvian Republic and the religious organizations is considered from the point of view of administratively-legal and constitutional-legal aspect. Requirements for the religious organizations receiving the right of subjectivity, regulation of activity of the religious organizations are analyzed. The model of relations based on partition of the religious organizations from the state, fixed in Constitution of Latvian Republic, is considered. According to offered criteria it is considered whether the model of partition exists in practice.

The special attention is given for relations of the state and the particular religious organizations which have the special status in the Latvian Republic. During work possible normative settlement of position of the particular religious organizations is offered.

Being based on the conclusions made during the analysis, it is underlined inadequacy of normative model of relations of the Latvian Republic and the religious organizations with model put into practice. In this connection it is underlined necessity to make change in Constitution of Latvian Republic to eliminate existing discrepancy. Analyzing the acts of the Latvian Republic regulating the relations of the state and the religious organizations, some blanks and even inconsistency are allocated on legislative base, their possible decisions are offered.

Izmantotās literatūras un juridisko aktu saraksts

Literatūra

1. Balodis R. Baznīcu tiesības. Rīga: „Apgāds Mantojums”, 2002.
2. Balodis R. Valsts un baznīca. Rīga: Nordik, 2000.
3. Balodis R. Lietuvas pieredze valsts un baznīcu attiecību jomā. *Lietuvas Republikas konstitucionālās tiesa un tradicionālās reliģiskās organizācijas*. Rīga, 2001.
4. Cipeliuss R. Vispārēja mācība par valsti. Rīga: Izdevniecība AGB, 1998.
5. Civillikuma komentāri. Saistību tiesības. Torgāns K. (Zin. red), Rīga: Mans Īpašums, 2000.
6. Egle I. LPP aicinās Satversmē precizēt baznīcas un valsts attiecības. “Diena”, 22.01.2003.
7. Jelāgins J. Tiesību pamatavoti. Gram.: Melķis E. (Zin. red.) *Mūsdienu tiesību teorijas atziņas*. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 1999.
8. Jelāgins J. Normatīvo tiesību aktu hierarhija. Gram.: Osipova S. (Zin. red.) *Tiesību spogulis I. Zinātnisko rakstu krājums tiesību teorijā un vēsturē*, Rīga: Biznesa augstskola Turība, 1999.
9. Juridisko terminu vārdnīca. Krastiņš I. (Zin. red.) Rīga: Nordik, 1998.
10. Lēbers D.A. (Zin. red.) Latvijas tiesību vēsture (1914 - 2000). Rīga: 2000.
11. Pleps J., Pastars E., Plakane I. Konstitucionālās tiesības. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2004.
12. Plēps J. Līgumi ar baznīcām: vieglākais ceļš iet pret Satversmi
<http://www.politika.lv/index.php?id=109895&lang=lv> (aplūkots 2006. 10.aprīlī)
13. Rudevskis J. Latvijas un Svētā Krēsla līgums: iedomātās bažas un realitāte. *Jurista Vārds*, 2006. 24.janvāris, Nr.4, 7.lpp
14. Rudevskis J. Tradicionālo reliģisko konfesiju statuss, Satversme un cilvēktiesības
<http://www.politika.lv/index.php?id=112023&lang=lv> (aplūkots 2006. 10.aprīlī)
15. Saeimas 1998.gada 20.augusta plenārsēdes stenogramma
http://www.saeima.lv/steno/st_98/st2008.html (aplūkots 2006. 10.aprīlī)
16. Durham C. Perspectives on religious liberty: A Comparative Framework. Gram.: *Religious Human rights in Global Perspective. Legal Perspectives*. The Hague/Boston/London: Martinus Nijhoff Publishers, 1996.
17. Durham C. Perspectives on Religious Liberty: A Comparative Framework. Gram.: Jackson V. C., Tushanet M. *Comparative Constitutional Law*. New York: Foundation Press, 1999.
18. Ferrari S. State and Church in Italy. Gram.: *State and Church in the European Union* Robbers G.(ed.) Baden-Baden: Nomos Verl.-Ges., 1996.

19. First Amendment: Religion and expression.
<http://www.gpoaccess.gov/constitution/pdf2002/019.pdf> (accessed 2006. 10.april)
20. Legislation on church – state relations in Hungary. Schanda B.(ed.) Budapest: Ministry of Cultural Heritage, 2002.
21. Martinez – Torron J. Freedom of Religion in the Case Law of the Spanish Constitutional Court. Brigham Young University Law review, 2001, nr.2.
22. Martinez – Torron J. School and Religion in Spain. European Review of Public Law. Religion and Public Law, 2005, Vol.17, nr.1.
23. Robbers G. State and Church in the European Union. Gram.: *State and Church in the European Union*. Robbers G. (ed.) Baden-Baden: Nomos Verl.-Ges., 1996.
24. Robbers G. State and Church in Germany: *State and Church in the European Union* Robbers G.(ed.) Baden-Baden: Nomos Verl.-Ges., 1996.
25. Robbers G. Religion liberty Norms and Trends in the European Union. Gram.: *Role of Churches in the Renewing Societies (Lectures and documents)*. Bruinsma R. (ed.) International Religious Liberty Association (European Section), 1997.
26. Starck C. Religion and the State. Gram.: *Constitutionalisms, Universalisms and Democracy – a comparative analysis*. The German Contributions to the Fifth World Congress of the International Association of Constitutional Law. Starck C. (ed) Baden – Baden:Nomos, 1999, p.246.
27. Torfs R.Should the Churches Be subsidized? Different models; some Perspectives. Gram.: *Role of Churches in the Renewing Societies (Lectures and documents)*. Bruinsma R. (ed.) International Religious Liberty Association (European Section), 1997.
28. Van der Vyver J. Introduction. Gram.: *Religious Human rights in Global Perspective. Legal Perspectives*. The Hague/Boston/London: Martinus Nijhoff Publishers, 1996.
29. Подопригора Р.А. Государство и религиозные организации (административно-правовые вопросы). Алматы: Издательский дом «Аркаим», 2002.
30. Свобода религии или убеждений: Законы, влияющие на структуризацию религиозных общин. ОБСЕ обзорная конференция, Сентябрь 1999. Справочный документ БДИПЧ 1999/4 <http://www.osce.org/item/1667.html?lc=RU> (aplūkots 2006. 10.aprīlī)

Normatīvie akti

1. Vispārējā cilvēktiesību deklarācija. <http://www.humanrights.lv/doc/vispaar/vispcd.htm> (aplūkots 2006. 10.aprīlī)

2. Starptautiskais pakts par pilsoņu un politiskajām tiesībām: LR starptautiskais līgums. *Latvijas Vēstnesis*, 2003. 23.aprīlis, nr.61
3. Latvijas Republikas un Svētā Krēsla līgums: LR starptautiskais līgums, *Latvijas Vēstnesis*, 2002. 25.septembris, Nr. 137
4. Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 9.panta otrā daļa: LR starptautiskais līgums. *Latvijas Vēstnesis*, 1997. 13.jūnijs, Nr.143/144
5. Deklarācija par jebkuras neiecietības un diskriminācijas, kas balstās uz reliģiju vai pārliecību, izskaušanu. Права человека. Сборник международных договоров. Том I (часть первая). Универсальные договоры, Организация Объединенных Наций. – Нью Йорк и Женева, 1994.
6. Par valsts budžetu 2006.gadam: LR likums, *Latvijas Vēstnesis*, 2005. 9.novembris, nr.179
7. Grozījumi likumā „Par valsts budžetu 2005.gadam”: LR likums, *Latvijas Vēstnesis*, 2005. 16.septembris, nr.148
8. Satversmes tiesas likums: LR likums, *Latvijas Vēstnesis*, 1996. 14.jūnijs, nr. 103
9. Reliģisko organizāciju likums: LR likums. *Latvijas Vēstnesis*, 1995. 26.septembris, nr. 146
10. „Kārtība, kādā pievienotās vērtības nodoklis piemērojams preču importam, preču piegādēm, preču iegādēm Eiropas Savienības teritorijā un pakalpojumiem, par kuriem samaksāts no ārvalstu finanšu palīdzības līdzekļiem”: MK noteikumi nr.651, *Latvijas Vēstnesis*, 2005. 1.septembris, nr. 138
11. Likuma „Par pievienotās vērtības nodokli” normu piemērošanas kārtība: MK noteikumi nr. 534, *Latvijas Vēstnesis*, 2005. 27.jūlijs, nr. 117
12. Noteikumi par kapelānu dienestu: MK noteikumi nr.227. *Latvijas Vēstnesis*, 2002. 5.jūlijs, nr. 101
13. Likuma „Par nekustamā īpašuma nodokli” 1.panta otrās daļas 4.punkts: LR likums, *Latvijas Vēstnesis*, 1997. 17.jūnijs, nr. 145/147
14. Spanish Constitution http://www.senado.es/mapaweb/indice_i.htm (aplūkots 2006. 10.aprīlī)
15. The Constitution of the Italian Republic http://www.cortecostituzionale.it/eng/testinormativi/costituzionedellarepubblica/costituzione_principii.asp (aplūkots 2006. 10.aprīlī)
16. Закон Франции от 9 декабря 1905 г. о разделении церкви и государства. - Пер. с фр.: И.В. Понкин. <http://www.state-religion.ru/cgi-bin/cms/show.cgi?in=104111016133134&in2=small> (aplūkots 2006. 10.aprīlī)

Tiesu prakse

1. Satversmes tiesas 2002.gada 11.novembra lēmums par tiesvedības izbeigšanu (lieta Nr.2002-07-01), http://www.satv.tiesa.gov.lv/LV/citi_doc/Tiev_izb/Lmizb20020701.pdf (aplūkots 2006. 10.aprīlī)
2. Everson v. Board of Education of Ewing TP, 330 U.S. 1, 16 (1947) U.S. Supreme Court. <http://caselaw.lp.findlaw.com/scripts/getcase.pl?court=us&vol=330&invol=1> (accessed 2006. 10.april)
3. Larkin v.Grendel's Den, Inc. 459 U.S. 116 (1982) US Supreme Court <http://caselaw.lp.findlaw.com/scripts/getcase.pl?court=us&vol=459&invol=116> (accessed 2006. 10.april)
4. ECT 1993.gada 23.maija spriedums lietā Kokkinakis v. Greece, para. 33 <http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=1&portal=hbkm&action=prof&source=tkp&highlight=Kokkinakis&sessionid=6317555&skin=hudoc-en> (accessed 2006. 10.april)
5. ECT 1995.gada 13.jūlija spriedums lietā Otto – Preminger – Institut v. Austria <http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=2&portal=hbkm&action=html&highlight=Otto-preminger-institut&sessionid=6317555&skin=hudoc-en> (accessed 2006. 10.april)
6. ECT 1996.gada 26.septembra spriedums lietā Manoussakis and others v. Greece <http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=1&portal=hbkm&action=html&source=tkp&highlight=Manoussakis&sessionid=6317555&skin=hudoc-en> (accessed 2006. 10.april)
7. ECT 1997.gada 9.jūnija spriedums lietā Pentidis and others v. Greece <http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=1&portal=hbkm&action=html&highlight=Pentidis&sessionid=6317555&skin=hudoc-en> (accessed 2006. 10.april)
8. ECT 1998.gada 30.janvāra spriedums lietā United Communist Party of Turkey and others v. Turkey <http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=1&portal=hbkm&action=html&source=tkp&highlight=United%20%7C%20Communist%20%7C%20Party&sessionid=6660038&skin=hudoc-en> (accessed 2006. 10.april)
9. ECT 1998.gada 10.jūlija spriegums lietā Sidiropoulos and others v. Greece <http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=2&portal=hbkm&action=prof&source=tkp&highlight=sidiropoulos&sessionid=6660038&skin=hudoc-en> (accessed 2006. 10.april)
10. ECT 1999.gada 18.februāra spriedums lietā Buscarini and others v. San Marino <http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=1&portal=hbkm&action=html&source=tkp&highlight=buscarini&sessionid=6317555&skin=hudoc-en> (accessed 2006. 10.april)

11. ECT 2000.gada 27.jūnija spriedums lietā Ch'are Shalom Ve Tsedek v. France
<http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=1&portal=hbkm&action=html&highlight=Ch%u2019are%20%7C%20Shalom%20%7C%20Ve%20%7C%20Tsedek&sessionid=6317555&skin=hudoc-en> (accessed 2006. 10.april)
12. ECT 2000.gada 26.oktobra spriedums lietā Hasan and Chaush v. Bulgaria
<http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=1&portal=hbkm&action=html&source=tkp&highlight=Chaush&sessionid=6660038&skin=hudoc-en> (accessed 2006. 10.april)
13. ECT 2002.gada 27.marta spriedums lietā Metropolitan Church of Bessarabia and others v. Moldova
<http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=1&portal=hbkm&action=html&highlight=Metropolitan%20%7C%20Church%20%7C%20of%20%7C%20Bessarabia&sessionid=6660038&skin=hudoc-en> (accessed 2006. 10.april)
14. ECT 2004.gada 17.februāra spriedums lietā Gorzelik and others v. Poland
<http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=2&portal=hbkm&action=html&source=tkp&highlight=gorzelik&sessionid=6660038&skin=hudoc-en> (accessed 2006. 10.april)